

ANALIZA ZDRAVSTVENOG STANJA STANOVNIŠTVA RAŠKOG OKRUGA U 2009.GODINI

I UVOD

Analiza zdravstvenog stanja stanovništva Raškog okruga za 2009. godinu podrazumevala je sagledavanje osnovnih pokazatelja demografske i zdravstvene statistike u cilju dijagnostikovanja problema i potreba određenih kategorija stanovništva. Samo poznavanjem zdravstvenih problema i potreba stanovništva moguće je dobro organizovati zdravstvenu službu i planirati kvalitetnu zdravstvenu zaštitu.

II GEOGRAFSKE I DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE RAŠKOG OKRUGA

2.1. Geografske karakteristike

Raški okrug se nalazi u jugozapadnom delu Republike Srbije i prostire na površini od 3917 km². Obuhvata gradove i opštine: 1. Grad Kraljevo, 2. Grad Novi Pazar, 3. Opština Vrnjačka Banja, 4. Opština Raška, 5. Opština Tutin

2.2. Demografske karakteristike

Na teritoriji Raškog okruga živi ukupno 291230 stanovnika (prema popisu iz 2002. godine) sa prosečnom gustinom naseljenosti od 74,3 lica po 1 km² (tabela br.1).

Tabela 1. Demografski i teritorijalni podaci za opštine Raškog okruga

OPŠTINE	Površina u km ²	Broj stanovnika	Prosečna starost	Procenat starih	Predško (0-6)	Školska (7-18)	Žene (15 i više)	Odrasli	Stariji od 65 godina
VRNJAČKA BANJA	239	26492	40.8	19.1	1680	3424	11658	21388	5061
KRALJEVO	1529	121707	40.5	17.86	8035	15321	52888	98333	21740
RAŠKA	666	26981	40.8	18.13	1738	3427	11500	21816	4892
NOVI PAZAR	742	85996	32.6	9.74	9677	16075	33241	60244	8377
TUTIN	741	30054	30.5	8.67	3663	6514	11234	19877	2607
RAŠKI OKRUG	3917	291230	37.2	14.65	24811	44761	120521	221658	42677

Na teritoriji Raškog okruga, prema površini koju zauzima i broju stanovnika najveća opština je opština Kraljevo sa 1529 km² i 121707 stanovnika.

Raški okrug je demografski heterogeno područje. Stanovništvo opština Kraljevo, Vrnjačka banja i Raška pripada veoma starom stanovništvu jer je udeo starijih od 65 godina značajno viši od 10%, a stanovništvo opština Novi Pazar i Tutin pripadaju zreloom stanovništvu.

2.3. Vitalne karakteristike

Vitalne karakteristike Raškog okruga posmatrane su kroz prirodna kretanja stanovništva, odnosno rađanje i umiranje (natalitet i mortalitet) (tabela br.2).

Na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini stopa nataliteta je iznosila 12,21‰, sa opštinama Kraljevo, Vrnjačka Banja i Raška u kojima su stope rađanja izratito niske i opštinama Novi Pazar i Tutin gde one imaju vrednosti srednjih stopa nataliteta.

Stopa opšteg mortaliteta na nivou Raškog okruga je 10.65 ‰ i pripada srednoj stopi sa značajnim razlikama unutar opština. U opštinama Novi Pazar i Tutin ima vrednosti niskih stopa smrtnosti ,dok u Kraljevu i Vrnjačkoj Banji vrednosti pripadaju visokim stopama smrtnosti.

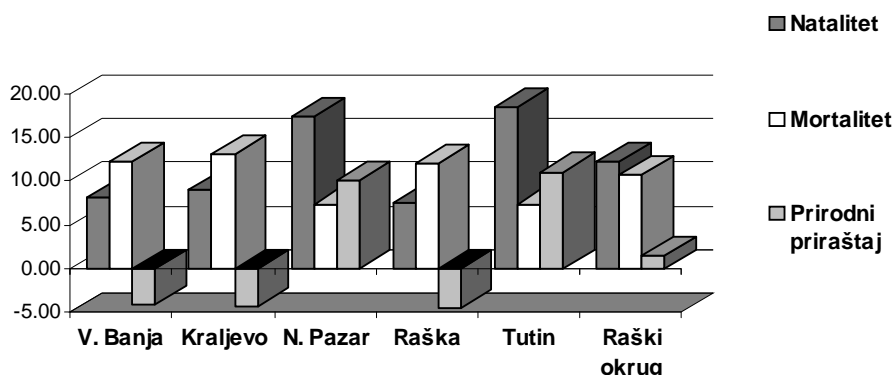
Stopa prirodnog priraštaja u 2009. godini na teritoriji Raškog okruga je pozitivna zahvaljujući izrazito visokim stopama u opštinama Novi Pazar i Tutin dok u preostale tri opštine ima negativne vrednosti (grafički prikaz).

Tabela 2. Prirodno kretanje stanovništva Raškog okruga u 2009. godini

TERITORIJA	Broj stanovnika	ROĐENI				UMRLI				Prirodni priraštaj	
		Živorodeni		Mrtvorodeni		Ukupno		Odojčad			
		Br.	St.	Br.	St.	Br.	St.	Br	St.	Br.	St.
Vrnjačka Banja	26492	216	8.15	0	0.00	322	12.15	1	4.63	-106	-4.00
Kraljevo	121707	1087	8.93	6	5.52	1598	13.13	3	2.76	-511	-4.20
Novi Pazar	85996	1496	17.40	10	6.68	636	7.40	7	4.68	860	10.00
Raška	26981	202	7.49	0	0.00	323	11.97	1	4.95	-121	-4.48
Tutin	30054	554	18.43	9	16.25	222	7.39	1	1.81	332	11.05
UKUPNO RAŠKI OKRUG	291230	3555	12.21	25	7.03	3101	10.65	13	3.66	454	1.56

Smrtnost odojčadi kao veoma važan indikator zdravstvenog stanja stanovništva predstavlja važan pokazatelj i dostupnosti zdravstvene zaštite, adekvatnosti i kvaliteta pruženih zdravstvenih usluga kao i nivoa socijalno-ekonomskog razvoja zemlje imala je u u 2009. godini vrednost od 3,66 promila i u poređenju sa prethodnim godinama ima tendenciju blagog rasta.

Prirodno kretanje stanovništva po opštinama i za Raški okrug u 2009. godinu.

2.4. Socio-ekonomski pokazatelji povezani sa zdravljem

Na kraju 2009.godine (stanje preseka 31.12.2009. godine) u Raškom okrugu, prema podacima Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje, bilo je ukupno 60307 zaposlenih lica kojima je pružena zdravstvena zaštita u zdravstvenim ustanovama.

U 2009. godini prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje stopa nezaposlenosti za Raški okrug iznosila je 36,30% i značajno je viša od prosečne stope u Republici. Posmatrano pojedinačno po opštinama najviša je u Novom Pazaru 50,66%, zatim Tutinu 48,52%, Raški 38,86% Kraljevu 30,28% i Vrnjačkoj Banji 29,35%.

Pogoršanje socijalne i ekonomske situacije u okrugu nastavljeno je i tokom 2009. godine usled zatvaranja preduzeća, otpuštanja radnika, smanjenja realnih zarada, poskupljenja i drugih negativnih faktora koji dugoročno mogu da utiču na pogoršanje zdravstvenog stanja stanovništva.

III OPŠTI POKAZATELJI ZDRAVSTVENOG STANJA STANOVNIŠTVA

Zdravstveno stanje stanovništva, kao preduslov ukupnog ekonomskog razvoja društva, predstavlja multidimenzionalnu karakteristiku populacije i uslovljeno je nizom faktora među kojima su uslovi rada i življenja, fizička sredina i organizacija zdravstvene zaštite .

Procena zdravstvenog stanja stanovništva predstavlja osnovu za identifikaciju prioriteta, preduzimanje određenih aktivnosti kao i preispitivanje postojeće zdravstvene politike, strategije i tehnologije u zdravstvenoj zaštiti .

Najčešće korišćeni indikatori zdravstvenog stanja stanovništva su: opšti morbiditet, morbiditet od određenih bolesti, mortalitet, apsentizam i invalidnost.

3.1. Opšti morbiditet

Opšti morbiditet kao indikator zdravstvenog stanja stanovništva na teritoriji Raškog okruga, u ovoj analizi, posmatran je kroz *Izveštaje o oboljenjima, stanjima i povredama* na nivou domova zdravlja posmatranog okruga.

Zarazne bolesti

Prema godišnjem Izveštaju o zaraznim i parazitarnim bolestima u 2009. godini na teritoriji Raškog okruga prijavljeno je ukupno 45377 slučajeva zaraznih bolesti i nosilaštva uzročnika određenih zaraznih bolesti. Od toga pojedinačnim prijavama u skladu sa zakonom je registrovano 786 slučajeva, dok je zbirnim prijavama registrovano 44591 obolelih.

Učestalost 10 najčešćih zaraznih bolesti u Raškom okrugu, u 2009. godini prikazana je u tabeli 3.

Tabela 3. Broj obolelih i incidencija od zaraznih bolesti na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini (10 najčešćih)

Rang.	OBOLJENJE	Broj obolelih u 2009. god.	Incidencija
1	Pharyngitis streptococcica	19808	6801.5
2	Tonsillitis streptococcica	14843	5096.7
3	Influenza, virus non identificatum	8070	2771.0
4	Pneumonia bacterialis	758	260.3
5	Varicella	512	175.8
6	Infectio intestinalis bacterialis	282	96.8
7	Pneumonia viralis	278	95.5
8	Scarlatina	231	79.3
9	Diarrhoea et gastroenteritis	194	66.6
10	TBC potvrđena bakteriološki	74	25.4

Incidencija zaraznih bolesti je u porastu u odnosu na prethodnu godinu u svim opštinama Raškog okruga. Uzroci su bolja registracija akutnih infekcija gornjeg respiratornog trakta zbog pojačanog nadzora uvedenog zbog epidemije gripa.

U 2009. godini registrovana su ukupno tri smrtna ishoda i to po jedan od gripa, bakterijskog meningitisa i tuberkuloze.

Osim kod zaraznih bolesti koje se prenose kapljičnim putem, sve ostale grupe bolesti zadržale su trend opadanja iz prethodnih godina, te se epidemiološka situacija ovih bolesti može oceniti kao stabilna i pod kontrolom. Tokom godine je došlo do pojave epidemije gripa izazvanog pandemijskim virusom A H1N1 koja je u najvećoj meri obeležila epidemiološku situaciju u okrugu u 2009. godini.

3.1.2. Hronična nezarazna oboljenja

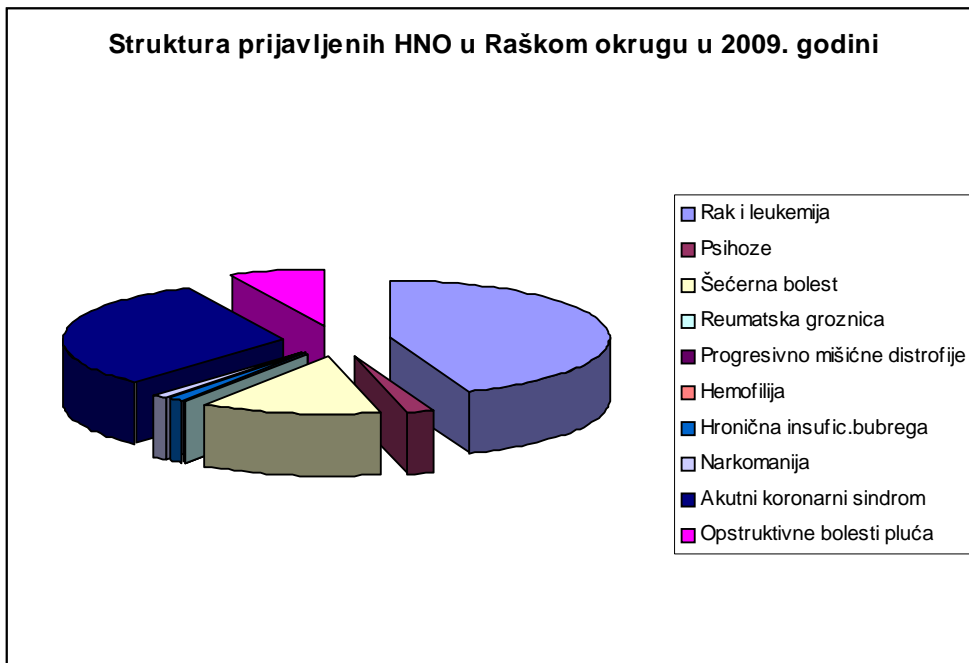
Hronična nezarazna oboljenja kao bolesti savremenog doba, na žalost, u stalnom su porastu i zakonski podležu obaveznoj prijavi i odjavi prema Pravilniku o obrascu registra i načinu njegovog vođenja, obrascu prijave i postupku prijavljivanja i odjavljivanja određenih bolesti ("Sl. glasnik SRS", br. 2/1980). U pomenuta oboljenja spadaju: rak i leukemija, endemska nefropatija, psihoze, šećerna bolest, reumatska groznica, progresivno mišićne distrofije, hemofilija, hronična insuficijencija bubrega, narkomanija, koronarne bolesti srca i opstruktivne bolesti pluća, a pored ovih u proteklom periodu od donošenja pomenutog Pravilnika, bila su praćena u pojedinim opštinama i sledeća oboljenja: cerebralna paraliza, multipla skleroza i cistična fibroza.

Problem koji je prisutan kada su pomenute bolesti u pitanju u našoj sredini je isti kao i kod zaraznih bolesti – neredovno prijavljivanje i odjavljivanje istih, kako od strane državnog tako i privatnog sektora. Stoga podaci u postojećim registrima obolelih od hroničnih nezaraznih bolesti ne govore o prevalenci ovih oboljenja, već samo o veličini problema.

Tabela 4. Prikaz broja registrovanih hroničnih nezaraznih oboljenja na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini

Registrovana hronična nezarazna oboljenja	Izvor podataka		Ukupno
	Prijave iz zdravstvenih ustanova	Obrazac Potvrda o smrti	
Rak i leukemija	966	270	1236
Endemska nefropatija	-	-	-
Psihoze	58	-	58
Šećerna bolest	366	-	366
Reumatska groznica	1	-	1
Progresivno mišićne distrofije	2	-	2
Hemofilija	1	-	1
Hronična insufic.bubrega	32	-	32
Narkomanija	31	-	31
Akutni koronarni sindrom	441	434	875
Opstruktivne bolesti pluća	197	-	197
Multipla skleroza	-	-	-
Cistična fibroza	-	-	-
Dečija cerebralna paraliza	-	-	-
S V E G A	2095	704	2799

Prema ovako prikupljenim podacima, u 2009. godini na teritoriji Raškog okruga registrovano je ukupno 2799 lica obolelih od hroničnih nezaraznih oboljenja.(HNO) sa sledećim rangom prema broju prijavljenih odnosno procentualnom učešću u strukturi:1. maligne bolesti (44,2%), 2.akutni koronarni sindrom (bolest krvnih sudova srca) 31,3%, 3. šećerna bolest (13,1%), 4.opstruktivne bolesti pluća (7,03%), 5.psihoze (2,1%), 6.hronična insuficijencija bubrega (1,1%), 7.narkomanija (1,1%), 8. progresivne mišićne distrofije (0,07%), 9. i 10.reumatska groznica i hemofilija sa po 0,04%. (struktura prikazana grafički).

Obzirom da maligna oboljenja, zbog posebnog sociomedicinskog značaja zahtevaju posebnu pažnju, na ovom mestu ćemo prikazati broj obolelih osoba i stopu incidence od ove bolesti prema polu na teritoriji opština Raškog okruga u 2009. godini (tabela 5).

Tabela 5. Oboleli od malignih bolesti u Raškog okrugu prema polu u 2009. godini

Teritorija	Muški pol		Ženski pol	
	Broj obolelih	Stopa incidence	Broj obolelih	Stopa incidence
Kraljevo	377	644.0	358	587.1
Vrnjačka Banja	66	516.6	53	387.2
Raška	59	463.4	58	454.2
Novi Pazar	109	231.2	100	164.0
Tutin	51	227.1	20	126.0
Raški okrug	647	440.0	429	389.0

Analiza pokazuje da postoje razlike u broju obolelih i incidenciji malignih bolesti prema polu, ali su one izraženije kada posmatramo broj obolelih po opštinama i u direktnoj su korelaciji sa demografskim i vitalnim pokazateljima stanovništva ovih opština.

3.1.3. Apseñtizam i invalidnost

Apseñtizam, odnosno privremena odsutnost sa posla, kao i invalidnost, odnosno svako ograničenje ili nemogućnost zbog nedostatka, obavljanja neke aktivnosti na način koji se smatra normalnim za ljudsko biće su veoma važni pokazatelji zdravstvenog stanja stanovništva. Nedostatak je objektivna pojava i može se dokazati medicinskim dijagnostičkim postupkom, dok je invalidnost relativna i zavisi od vrste i stepena oštećenja kao i od posla kojim se osoba bavi, odnosno veština koje su joj u poslu potrebne. Analiza ovih pokazatelja je veoma važna za zdravstvenu službu kako bi blagovremeno preduzela mere specifične prevencije na nivou primarne prevencije kao i mere lečenja i rehabilitacije obolelih lica .

Prema podacima sa kojima raspolaže Zavod za javno zdravlje Kraljevo iz Izveštaja o privremenoj nesposobnosti – sprečenosti za rad u toku 2009. godine registrovano je ukupno 27224 slučajeva sa 620173 dana odsustvovanja sa posla na teritoriji Raškog okruga. (tabela 6).

Tabela 6. Pokazatelji o privremenoj nesposobnosti-sprečenosti za rad na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini

OPŠTINE	Broj zaposlenih	Broj slučajeva bolesti	Prosečno trajanje bolovanja	Procenat dnevne odsutnosti sa posla Prevalenca	Incidenca
Kraljevo	28912	15709	24.05	4.18	54.33
Vrnjačka Banja	7633	4053	25.64	4.35	53.10
Raška	5672	3696	19.18	3.99	65.16
Novi Pazar	16025	3258	17.25	1.12	20.33
Tutin	2065	508	22.23	1.75	24.60
O K R U G	60307	27224	22.78	3.29	45.14

Rezultati analize privremene sprečenosti za rad u Raškom okrugu pokazuju da je najveći broj pomenutih slučajeva kao i najveći broj dana odsustvanja sa posla u 2009. godini bio zbog bolesti i povreda van rada (64.3% slučajeva i 55.2% dana).

Analiza iznetih pokazatelja pokazuje srednju stopu prevalence (procenat dnevne odsutnosti sa posla) i iznos i 3,29% na nivou okruga , sa varijacijama od niskih stopa u opštinama Novi Pazar i Tutin do umereno povišenih u opštinama Vrnjačkoj Banji i Kraljevu.

3.2.Zdravstveno stanje pojedinih kategorija stanovništva

U okviru analize zdravstvenog stanja stanovništva Raškog okruga posmatrani su: zdravstveno stanje predškolske dece, školske dece i omladine, odraslog stanovništva i žena.

3.2.1. Zdravstveno stanje predškolske dece (od 0 do 6 godina)

U okviru službi za zdravstvenu zaštitu predškolske dece u pet domova zdravlja Raškog okruga u 2009. godini registrovano je ukupno 146263 oboljenja sa stopom od 5895.09/1000.

Vodeće grupe bolesti po MKB-10 registrovane u okviru službi za zdravstvenu zaštitu male i predškolske dece Raškog okruga u 2009. godini bile su:

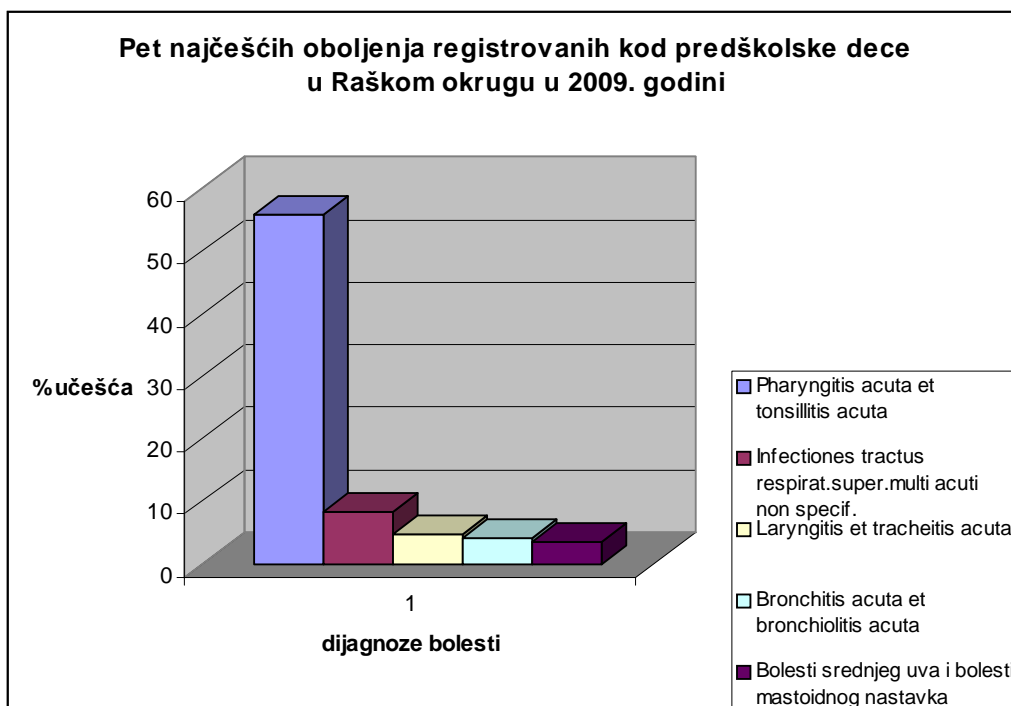
1. Bolesti sistema za disanje (X grupa)
2. Simptomi, znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi (XVIII grupa)
3. Bolesti uva i bolesti mastoidnog nastavka (VIII grupa)
4. Bolesti mokraćno-polnog sistema (XIV grupa)
5. Bolesti sistema za varenje (XI grupa)
6. Bolesti oka i pripojaka oka (VII grupa)
7. Bolesti kože i bolesti potkožnog tkiva (XII grupa)
8. Zarazne bolesti i parazitarne bolesti (I grupa)
9. Povrede, trovanja i posledice delovanja spoljnih faktora (XIX grupa)
10. Bolesti krvi i bolesti krvotvornih organa i poremećaji imuniteta (III grupa)

Prema prikazanim rezultatima analize može se zaključiti da kao razlog posete lekaru kod predškolske dece na teritoriji Raškog okruga, dominiraju Bolesti sistema za disanje sa 79,51% sa stopom oboljenja od 4687.40 /1000.

Tabela 7. Prikaz najčešćih dijagnoza koje su registrovane u službi za zdravstvenu zaštitu predškolske dece na teritoriji Raškog okruga 2009. godine

R A Š K I O K R U G			
RANG	DIJAGNOZE	Broj	% učešća
1.	Pharyngitis acuta et tonsillitis acuta	81692	55.85
2.	Infectionestractus respirat.super.multi acuti non specif.	12303	8.41
3.	Laryngitis et tracheitis acuta	6882	4.71
4.	Bronchitis acuta et bronchiolitis acuta	5938	4.06
5.	Bolesti srednjeg uva i bolesti mastoidnog nastavka	5135	3.51

Prikazani rezultati pokazuju da su oboljenja iz X grupe Joo-J99 Bolesti sistema za disanje, odnosno akutna upala grla i krajnika kao i gornjih disajnih puteva bili najčešći zdravstveni problem kod male dece na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini. (prikazano grafički).

3.2.2. Zdravstveno stanje školske dece i omladine (od 7 do 18 godina)

U okviru službi za zdravstvenu zaštitu školske dece i omladine pet domova zdravlja Raškog okruga u 2009. godini registrovano je ukupno 98012 oboljenja sa stopom od 2189.67 /1000.

Vodeće grupe bolesti po MKB-10 registrovane u okviru službi za zdravstvenu zaštitu školske dece i omladine Raškog okruga u 2009. godini bile su:

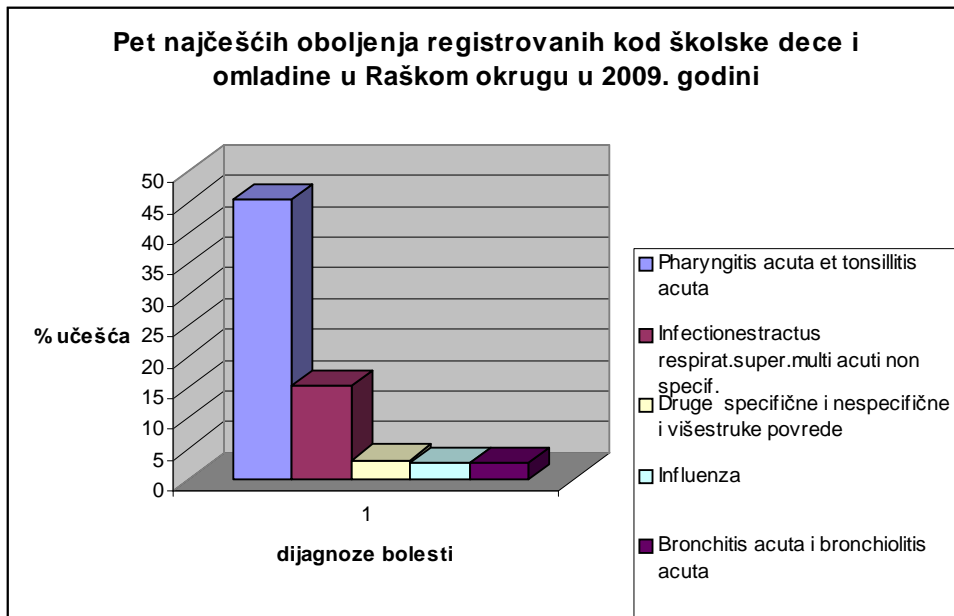
1. Bolesti sistema za disanje (X grupa)
2. Simptomi, znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi (XVIII grupa)
3. Povrede, trovanja i posledice delovanja spoljnih faktora (XIX grupa)
4. Bolesti mokraćno-polnog sistema (XIV grupa)
5. Bolesti kože i bolesti potkožnog tkiva (XII grupa)
6. Bolesti sistema za varenje (XI grupa)
7. Bolesti uva i bolesti mastoidnog nastavka (VIII grupa)
8. Bolesti oka i pripojaka oka (VII grupa)
9. Zarazne bolesti i parazitarne bolesti (I grupa)
10. Bolesti krvii i bolesti krvotvornih organa i poremećaji imuniteta (III grupa)

Prikazanim rezultati analize, pokazuju da su kod školske dece i omladine u Raškom okrugu, Bolesti sistema za disanje najčešće dijagnostikovana oboljenja sa 72.,93% učešća u ukupnom morbiditetu i stopom od 1596.86 / 1000.

Tabela 8. Prikaz najčešćih dijagnoza koje su registrovane u službi za zdravstvenu zaštitu školske dece i omladine na teritoriji Raškog okruga 2009. godine

RANG	RAŠKI OKRUG		
	DIJAGNOZE	Broj	% učešća
1.	Pharyngitis acuta et tonsillitis acuta	44595	45.50
2.	Infectionestractus respirat.super.multi acuti non specif.	15001	15.31
3.	Druge specifične i nespecifične i višestruke povrede	3112	3.18
4.	Influenza	2706	2.76
5.	Bronchitis acuta i bronchiolitis acuta	2564	2.62

Pored Bolesti sistema za disanje, odnosno akutna upala grla i krajnika kao i disajnih puteva, druge specifične i nespecifične i višestruke povrede predstavljale su značajni zdravstveni problem kod školske dece i omladine na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini (tabela 8. i grafikon).

Sistematski pregledi, koji su veoma dobar pokazatelj zdravstvenog stanja školske dece i omladine, sprovedeni su kod učenika osnovnih i srednjih škola na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini, sa obuhvatom od 91.8% kod osnovaca i sa 82.1% kod učenika srednjih škola (tabela 9.).

Tabela 9. Prikaz registrovanih rezultata nakon sprovedenih sistematskih pregleda kod učenika osnovnih i srednjih škole Raškog okruga u 2009.god.

Utvrđeno stanje / oboljenje	R A Š K I O K R U G			
	Učenici osnovnih škola		Učenici srednjih škola	
	Broj	%	Broj	%
Obuhvaćeno sistematskim pregledom	15361	91.8	4587	82.1
Loše telesno držanje	1427	9,3	591	12,9
Loša telesna razvijenost	903	5,9	227	4,9
Loša telesna uhranjenost	1364	8,9	386	8,4
Izražena deformacija kičme (lordoza, skolioza..)	36		0	0
Deformacije grudnog koša	155		42	
Smetnje vida i motiliteta	49		1	
Oštećenje sluha	0	0	1	
Srčane mane	8		20	
Nedovoljna psihička razvijenost	14		0	0
Govorne mane	153		0	0
Deformacije stopala	529	3,4	370	

Analiza dobijenih rezultata nakon sprovedenih sistematskih pregleda kod učenika koji žive na teritoriji Raškog okruga, pokazuje da su loše telesno držanje, loša telesna uhranjenost, loša telesna razvijenosti i deformacije stopala najčešće dijagnostikovani problemi i kod učenika osnovnih škole i kod učenika srednjih škola.

3.2.3. Zdravstveno stanje odraslog stanovništva

Analiza zdravstvenog stanja odraslog stanovništva na teritoriji Raškog okruga sačinjena je na osnovu podataka dobijenih iz službi opšte medicine i medicine rada pet domova zdravlja sa teritorije posmatranog okruga.

3.2.3.1. Služba opšte medicine

Na teritoriji Raškog okruga zdravstvene usluge u okviru službi opšte medicine ostvaruje 221658 korisnika.

U okviru službi opšte medicine domova zdravlja Raškog okruga u 2009.godini registrovano je ukupno 294028 oboljenja sa stopom od 1326.49 /1000.

Vodeće grupe bolesti po MKB-10 registrovane u okviru službi opšte medicine domova zdravlja Raškog okruga u 2009. godini bile su:

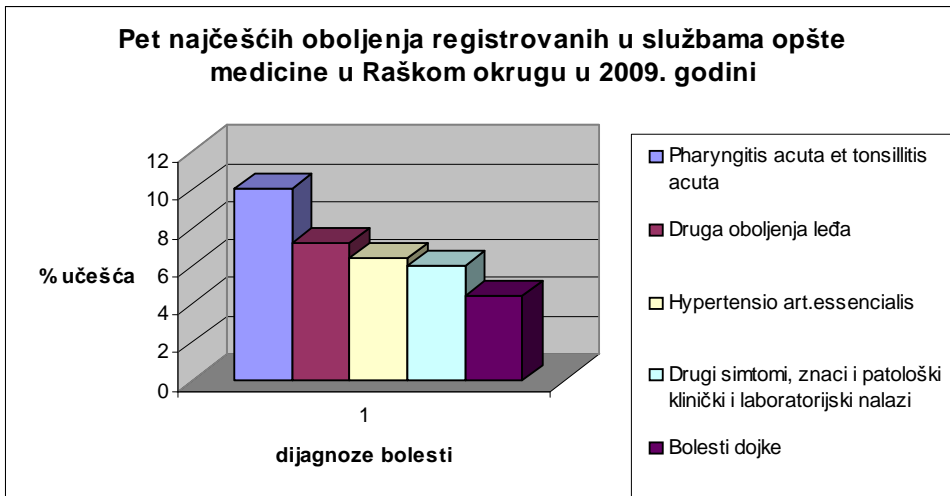
1. Bolesti sistema za disanje (X grupa)
2. Bolesti mišićno-koštanog sistema i vezivnog tkiva (XIII grupa)
3. Bolesti sistema krvotoka (IX grupa)
4. Bolesti mokraćno-polnog sistema (XIV grupa)
5. Simtomi,znaci i patološki klinički laboratorijski nalazi (XVIII)
6. Bolesti sistema za varenje (XI grupa)
7. Povrede, trovanja i posledice delovanja spoljnih faktora (XIX grupa)
8. Duševni poremećaji i poremećaji ponašanja (V grupa)
9. Bolesti oka i pripojaka oka (VII grupa)
10. Bolesti žlezda sa unutrašnjim lučenjem, ishrane i metabolizma (IV grupa)

Rezultati analize pokazuju da su u službi opšte medicine na prvom mestu registrovane Bolesti sistema za disanje sa 21,97%, čija stopa za 2009. godinu iznosi 291,49 /1000. Najčešće registrovane dijagnoze u okviru službi opšte medicine Raškog okruga (tabela 10.).

Tabela 10. Prikaz najčešćih dijagnoza koje su registrovane u službi opšte medicine na teritoriji Raškog okruga 2009. godine

RANG	R A Š K I O K R U G		
	DIJAGNOZE	Broj	% učešća
1.	Pharyngitis acuta et tonsillitis acuta	29693	10.10
2.	Druga oboljenja leđa	21032	7.15
3.	Hypertensio art.essencialis	18812	6.40
4.	Drugi simtomi, znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi	17745	6.04
5.	Bolesti dojke	13095	4.45

Prikazani rezultati pokazuju da su akutna upala grla i krajnika, nedefinisana oboljenja leđa i visok krvni pritisak bili najčešći razlozi poseta lekaru kod odraslog stanovništva na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini.

3.2.3.2. Služba zdravstvene zaštite radnika

Na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini registrovano je 60307 radno-aktivnih lica, koji su koristili zdravstvene usluge u okviru službi medicine rada domova zdravlja pomenutog okruga.

U okviru službi medicine rada domova zdravlja Raškog okruga u 2009. godini registrovano je ukupno 49811 oboljenja sa stopom od 825.96 /1000.

Vodeće grupe bolesti po MKB-10 koje su registrovane u okviru službi medicine rada Raškog okruga u 2009 godini bile su:

1. Bolesti sistema za disanje (X grupa)
2. Bolesti sistema krvotoka (IX grupa)
3. Bolesti mišićno-koštanog sistema i vezivnog tkiva (XIII grupa)
4. Bolesti sistema za varenje (XI grupa)
5. Bolesti mokraćno-polnog sistema (XIV grupa)
6. Povrede, trovanja i posledice delovanja spoljnih faktora (XIX grupa)
7. Duševni poremećaji i poremećaji ponašanja (V grupa)
8. Simptomi,znacii patološki klinički i laboratorijski nalazi (XVIII)
9. Bolesti žlezda sa unutrašnjim lučenjem, ishrane i metabolizma (IV grupa)
10. Bolesti oka i pripojaka oka (VII grupa)

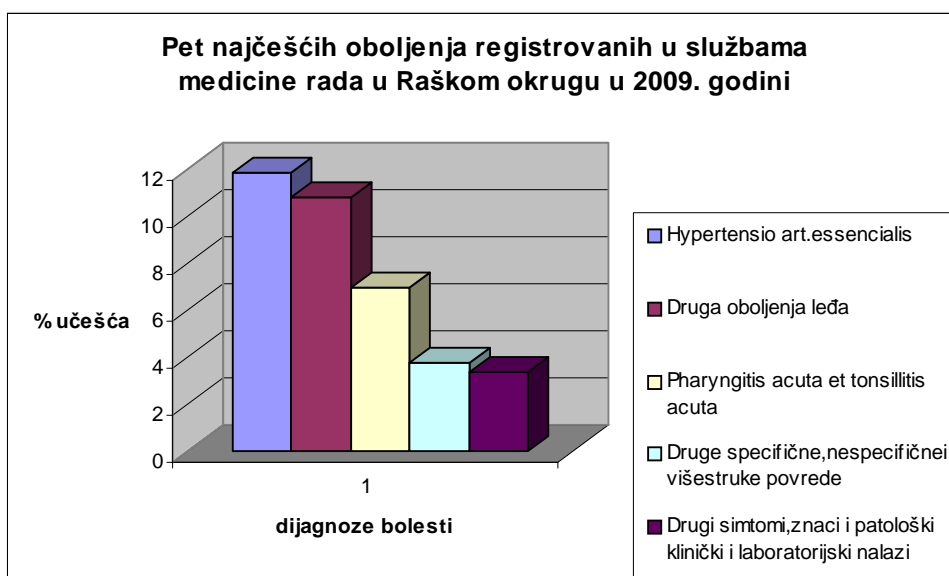
Analiza pokazuje da su kod radno-aktivnog stanovništva na teritoriji Raškog okruga ubedljivo najčešći zdravstveni problemi u 2009. godini bile su Bolesti sistema za disanje (18.84%), zatim Bolesti sistema krvotoka (17.75%). i Bolesti mišićno-koštanog sistema i vezivnog tkiva (14.33%)

Najčešće registrovane dijagnoze u okviru službi medicine rada Raškog okruga (tabela 11).

Tabela 11. Prikaz najčešćih dijagnoza koje su registrovane u službi medicine rada na teritoriji Raškog okruga 2009. godine

RANG	RAŠKI OKRUG		
	DIJAGNOZE	Broj	% učešća
1.	Hypertensioarterialis essentialis (primaria)	5910	11.86
2.	Druga oboljenja leđa	5402	10.84
3.	Pharyngitis acuta et tonsillitis acuta	3462	6.95
4.	Druge specifične, nespecifične i višestruke povrede	1857	3.73
5.	Drugi simptomi, znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi	1661	3.33

Analizirajući prikazane dijagnoze može se reći da su i visok krvni pritisak i druga oboljenja leđa bili najčešći razlog poseta lekaru kod radno-aktivnog stanovništvo Raškog okruga u 2009. godini. (prikazano grafički).

3.2.4. Zdravstveno stanje žena

Na teritoriji Raškog okruga živi 120521 žena životne dobi sa preko 15 godina, koje ostvaruju zdravstvenu zaštitu u okviru službi za zdravstvenu zaštitu žena pet domova zdravlja pomenutog okruga.

U 2009. godini, u okviru službi za zdravstvenu zaštitu žena Raškog okruga registrovano je ukupno 19021 oboljenja sa stopom od 157,82 / 1000.

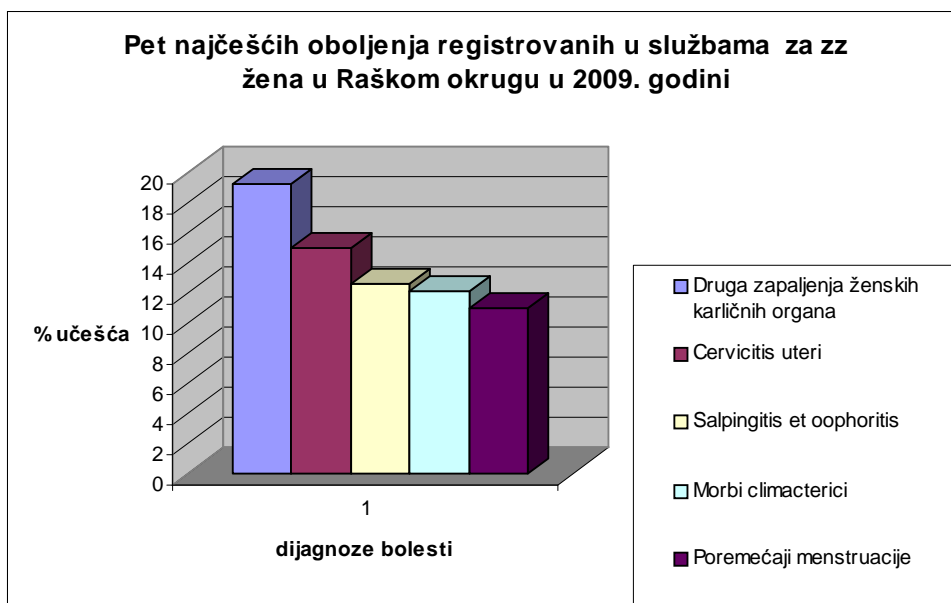
Analiza zdravstvenog stanja žena koje žive na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini je pokazala je sledeći rang: 1. Bolesti mokraćno-polnog sistema sa 87,95% učešća, 2. Tumori sa 4.92%, 3. Oboljenjima u vezi sa trudnoćom, rađanjem i babinjem sa 4.40%. Stopa za Bolesti mokraćno-polnog sistema u Raškom okrugu bila je 138.81 /1000.

1. Bolesti mokraćno-polnog sistema (XIV grupa)
2. Tumori (II grupa)
3. Trudnoća, rađanje i babinje (XV grupa)
4. Zarazne i parazitarne bolesti (I grupa)
5. Bolesti krvi i bolesti krvotvornih organa i poremećaji imuniteta (III grupa)
6. Bolesti žlezda sa unutrašnjim lučenjem, ishrane i metabolizma (IV grupa)

Tabela 12. Prikaz najčešćih dijagnoza koje su registrovane u službi za zdravstvenu zaštitu žena na teritoriji Raškog okruga 2009.godine

RANG	R A Š K I O K R U G		
	DIJAGNOZE	Broj	% učešća
1.	Druga zapaljenja ženskih karličnih organa	3664	19.26
2.	Cervicitis uteri	2856	15.01
3.	Salpingitis et oophoritis	2409	12.66
4.	Morbi climacterici	2313	12.16
5.	Poremećaji menstruacije	2096	11.02

Prikazani rezultati pokazuju da su najčešći razlog poseta ginekologu kod žena sa 15 i više godina života u Raškom okrugu 2009. godine bila neoznačena zapaljenja organa male karlice, zapaljenja grlića materice, jajnika i jajovoda (prikazano grafički).

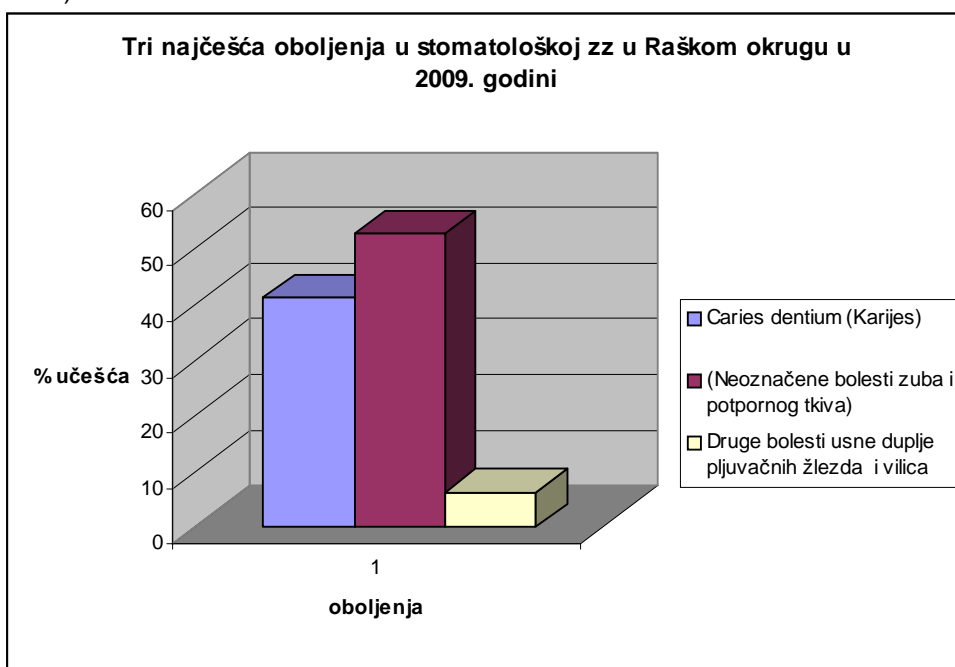
3.2.5. Zdravstveno stanje zuba i oralno zdravlje

U okviru službe stomatološke zdravstvene zaštite tokom 2009. godine na teritoriji Raškog okruga registrirano je ukupno 116123 oboljenja sa stopom od 398.73 /1000.

Tabela 13. Prikaz najčešćih dijagnoza koje su registrirane u službi stomatološke zdravstvene zaštite na teritoriji Raškog okruga 2009. godine

RANG	R A Š K I O K R U G		
	Dijagnoza	Broj	% učešća
1.	Morbi dentium et textus sustentionalis alii (Neoznačene bolesti zuba i potpornog tkiva)	61188	52.69
2.	Caries dentium (Karijes)	47674	41.05
3.	Druge bolesti usne duplje pljuvačnih žlezda i vilica	7261	6.25

Rezultati analize pokazuju da su u Raškom okrugu najčešće registrirane dijagnoze u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti 2009. godine bile: zubni karijes, neodređene bolesti zuba i potpornog tkiva i neodređene bolesti usne duplje pljuvačnih žlezda i vilica (tabela 13 i grafički prikaz).

3.3. Bolnički morbiditet

Bolnički morbiditet, kao veoma važan pokazatelj zdravstvenog stanja stanovništva na teritoriji Raškog okruga posmatran je kroz Izveštaje o hospitalizaciji bolnički lečenih lica.

Na teritoriji Raškog okruga stacionarnu zdravstvenu zaštitu stanovništvu obezbeđuju dve Opšte bolnice Kraljevo i Novi Pazar, dva stacionara pri domovima zdravlja Raška i Tutin i četiri specijalne bolnice: Specijalna bolnica za lečenje i rehabilitaciju «Mercur» Vrnjačka banja, Specijalna bolnica za interne bolesti Vrnjačka banja, Specijalna bolnica za rehabilitaciju «Agens» Mataruška banja i Specijalna bolnica za lečenje progresivnih mišićnih i neuromišićnih bolesti «Novopazarska Banja».

Tabela 14. Stacionarno lečenje na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini (bez specijalnih bolnica)

OKRUG	Opšte bolnice i stacionari	Broj zaposlenih *			Broj postelja	Broj lečenih	Broj b.o. dana	Proseč. dužina lečenja	Zauzet. postelja. u %	Broj umrlih
		Ukup.	Lekara	Tehnič						
RAŠKI	Kraljevo	477	136	341	550	18954	132657	7.00	71.12	547
	Novi Pazar	305	80	225	320	15776	75495	4.79	64.64	263
	DZ Raška	12	1	11	15	481	4217	8.77	77.02	30
	DZ Tutin	24	3	21	30	1533	8952	6.2	85.3	0
	SVEGA	818	220	598	915	36744	221321	6.02	69.22	840

*Prikazani broj zaposlenih podrazumeva samo lekare i tehničare bez ostalih zdravstvenih radnika (farmaceuta), saradnika i nemedicinskog osoblja.

Tabela 15. Korišćenje specijalnih bolnica Raškog okruga u 2009. godini

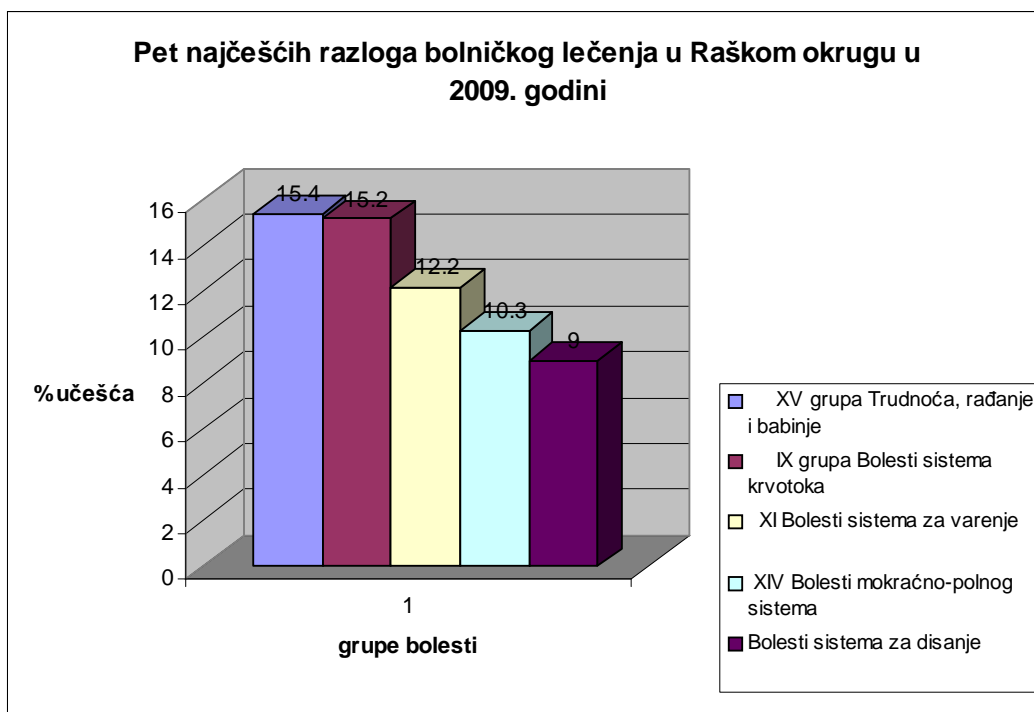
SPECIJALNE BOLNICE	Broj postelja za RZZO	Broj lečenih RZZO	Broj b.o. dana RZZO	Proseč. dužina lečenja	Propusna. moć	Broj lečenih ostalih i dr. korisnika	Broj dana lečenja ostalih i dr. korisnika
Specijalna bolnica za lečenje i rehabilitaciju Mercur Vrnjačka Banja	420	13996	142237	10.16	33.32	10341	74763
Specijalna bolnica za interne Bolesti Vrnjačka Banja	70	2282	16814	7.37	32.60	270	1852
Specijalna bolnica za rehabilita Agens Mataruška Banja	120	2015	46604	23.13	16.79	887	9544
Specijalna bol. za lečenje prog. mišićnih i neuromišićnih bolesti Novopazarska Banja	180	2281	52583	23.05	12.67	283	5250

Za bolničku zdravstvenu zaštitu na području Raškog okruga u 2009. godini stanovnicima je bilo na raspolaganju ukupno 1705 postelja od kojih 985 za kratkotrajnu hospitalizaciju, što je 3,3 postelje na 1000 stanovnika. Iskorišćenost posteljnog fonda za opšte bolnice iznosila je 69,22%. Stopa hospitalizacije u 2009. godini u Opštoj bolnici Kraljevo bila je 126,4 hospitalizovanih na 1000 stanovnika, a u Opštoj bolnici Novi Pazar 121,4/1000 stanovnika.

Analiza Izveštaja o hospitalizaciji za 2009. godinu pokazuje rang pet najčešćih razloga hospitalizacije u opštim bolnicama u Raškom okrugu:

1. XV grupa Trudnoća, rađanje i babinje 5132 lica 15,4%
2. IX grupa Bolesti sistema krvotoka 5064 lica 15,2%
3. XI Bolesti sistema za varenje 4091 lica 12,2%
4. XIV Bolesti mokraćno-polnog sistema 3445 lica 10,3%
5. X Bolesti sistema za disanje 3017 lica 9,0%

Tabela 15. Prikaz vodećih grupa bolesti lečenih u bolnicama Raškog okruga u 2009.godini

Red br.	OKRUG	OPŠTA BOLNICA	GRUPA BOLESTI PO MKB-10	BROJ HOSPITAL.	%OD UKUP. BROJA LEČENIH
	RAŠKI	KRALJEVO	IX	2491	13,4
			XI	2364	12,7
			XIV	2073	11,2
			II	1982	10,7
			XV	1838	9,9
		NOVI PAZAR	XV	3294	22,2
			IX	2573	17,3
			XI	1727	11,6
			X	1637	11,0
			XIV	1372	9,2

Prema podacima prikazanim u tabeli 15, u Opštoj bolnici Kraljevo najčešći razlog hospitalizacija bila su oboljenja iz grupe Bolesti sistema krvotoka (13,4%), a u Opštoj bolnici Novi Pazar stanja u vezi sa sa Trudnoćom, rađanjem i babinjem (22,2%).

Najčešće utvrđene dijagnoze, kao osnovni razlog bolničkog lečenja, u opštim bolnicama Raškog okruga date tabelarno.

Tabela 16. Prikaz vodećih dijagnoza bolesti koje su stacionarno lečene u opštim bolnicama Raškog okruga 2009. godine

Rang	RAŠKI OKRUG					
	OPŠTA BOLNICA KRALJEVO			OPŠTA BOLNICA NOVI PAZAR		
	Dijagnoze lečenih lica	Broj	% od ukupnog br.lečenih	Dijagnoze lečenih lica	Broj	% od ukupnog br.lečenih
1.	Infarctus cerebri	1006	5,04	<i>Partus spontaneus simplex</i>	1454	9,8
2.	Partus spontaneus simplex	763	4,1	<i>Hypertensio arterialis essentialis</i>	579	3,9
3.	Hernia inguinalis	603	3,3	<i>Partus simplex sectione caesaria</i>	539	3,6
4.	Hypertensio arterialis essentialis	598	3,2	<i>Morbus pulmonis obstructivus chronicus</i>	412	2,80
5	Cardiomyopathia	494	2,7	<i>Laesio perinaei, per partum</i>	412	2,80

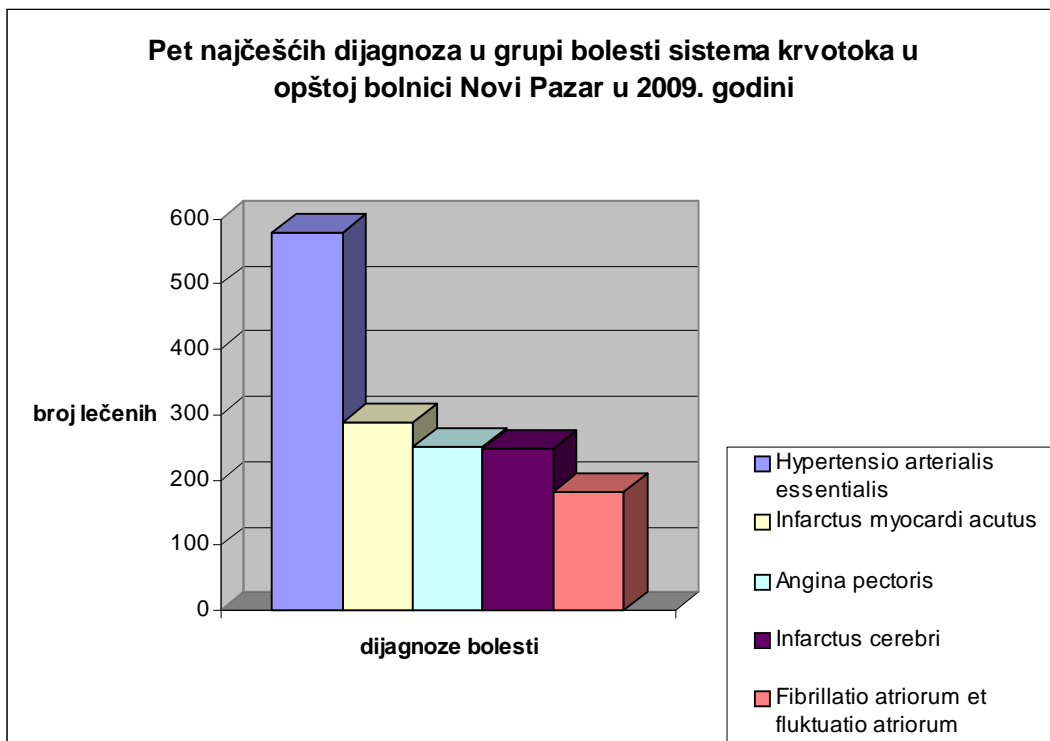
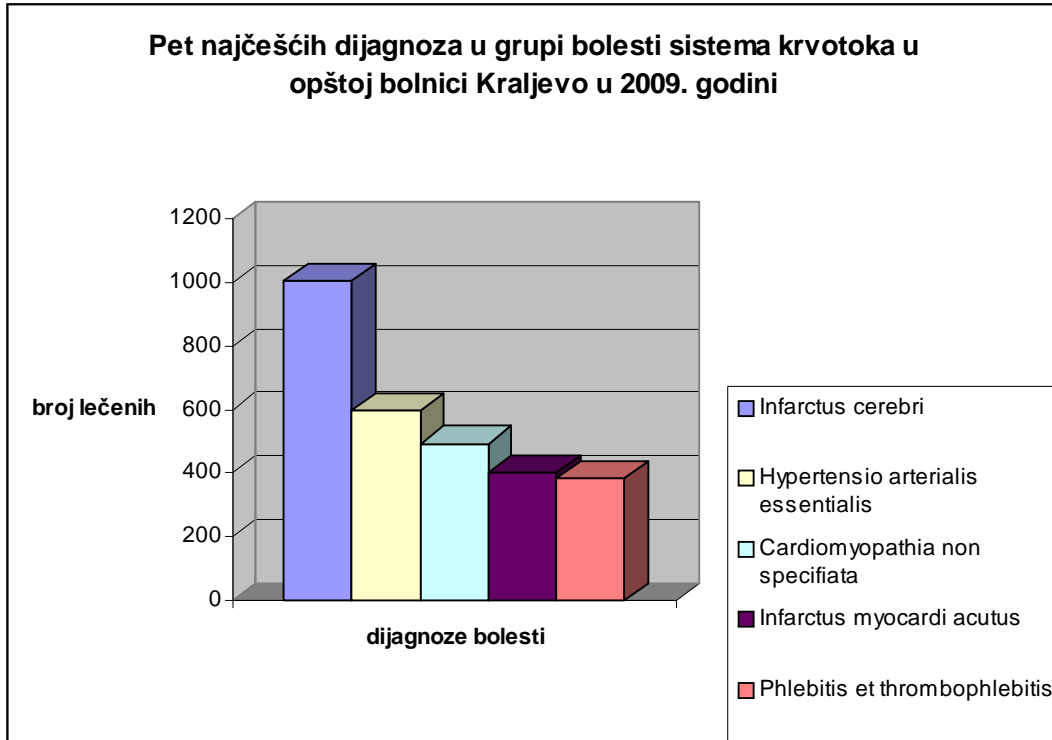
U Opštoj bolnici Kraljevo najčešći razlozi hospitalizacije bile su apopleksije, a u Opštoj bolnici Novi Pazar (ako se izuzme razlog hospitalizacije zbog porođaja) esencijalna hipirentenzija.

Posmatrajući IX grupu po MKB-10, odnosno Bolesti sistema krvotoka, kao vodeće u ukupnom broju stacionarno lečenih u opštim bolnicama u Raškom okrugu, (izuzimajući razlog hospitalizacije zbog porođaja u Novom Pazaru) prikazali smo najčešće dijagnoze pomenutih grupa oboljenja (tabela 17.).

Tabela 17. Prikaz najčešćih dijagnoza vodećih grupa bolesti po MKB-10 za opšte bolnice Raškog okruga u 2009. godini

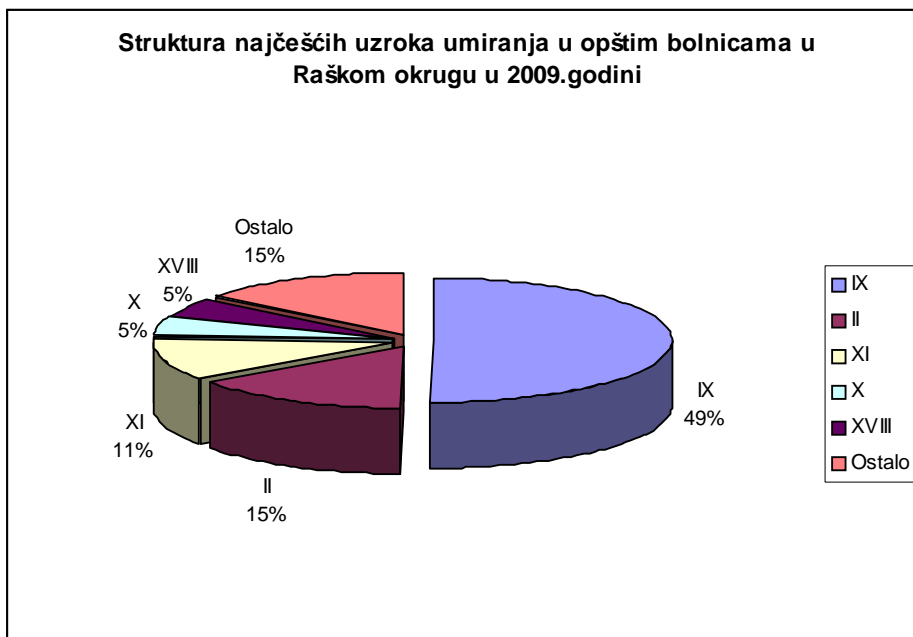
RANG	R A Š K I O K R U G					
	OPŠTA BOLNICA KRALJEVO			OPŠTA BOLNICA NOVI PAZAR		
	Najčešće dijagnoze IX grupe po 10 MKB klasifikaciji (vodeća grupa)	Broj	% od ukupnog broja lečenih iz IX grupe	Najčešće dijagnoze IX grupe po 10 MKB klasifikaciji (vodeća grupa)	Broj	% od ukupnog broja lečenih iz IX grupe
1.	Infarctus cerebri	1006	5,4	<i>Hypertensio arterialis essentialis</i>	579	3,9
2.	Hypertensio arterialis essentialis	598	3,2	<i>Infarctus myocardi acutus</i>	289	1,9
3.	Cardiomyopathia non specifiata	494	2,7	<i>Angina pectoris</i>	251	1,7
4.	Infarctus myocardi acutus	402	2,2	<i>Infarctus cerebri</i>	248	1,7
5.	Phlebitis et thrombophlebitis	384	2,1	<i>Fibrillatio atriorum et fluktuatio atriorum</i>	182	1,2

Na osnovu ovako prikazanih dijagnoza, vodećih grupa po MKB-10, može se zaključiti da u Opštoj bolnici Kraljevo najveći broj lečenih su bolesnici sa apopleksijom i visokim krvnim pritiskom, a u opštoj bolnici Novi Pazar sa visokim krvnim pritiskom i infarktom srca. (prikazano grafički)

Tokom 2009. godine u opštim bolnicama u Raškom okrugu umrlo je 810 lica sa stopom letaliteta 23.32 na 1000 lečenih. Analizirali smo i najčešće razloge umiranja u opštim bolnicama i dobili rang pet najčešćih uzroka umiranja:

1. IX grupa Bolesti sistema krvotoka 397 lica -50,3 %
2. II grupa Tumori 116 lica -14,7%
3. XI grupa Bolesti sistema za varenje 86 lica-10,9%
4. X grupa Bolesti sistema za disanje 39 lica- 4,9%
5. XVIII grupa Simtomi,znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi 37 lica – 4,7%

3.4.Mortalitet

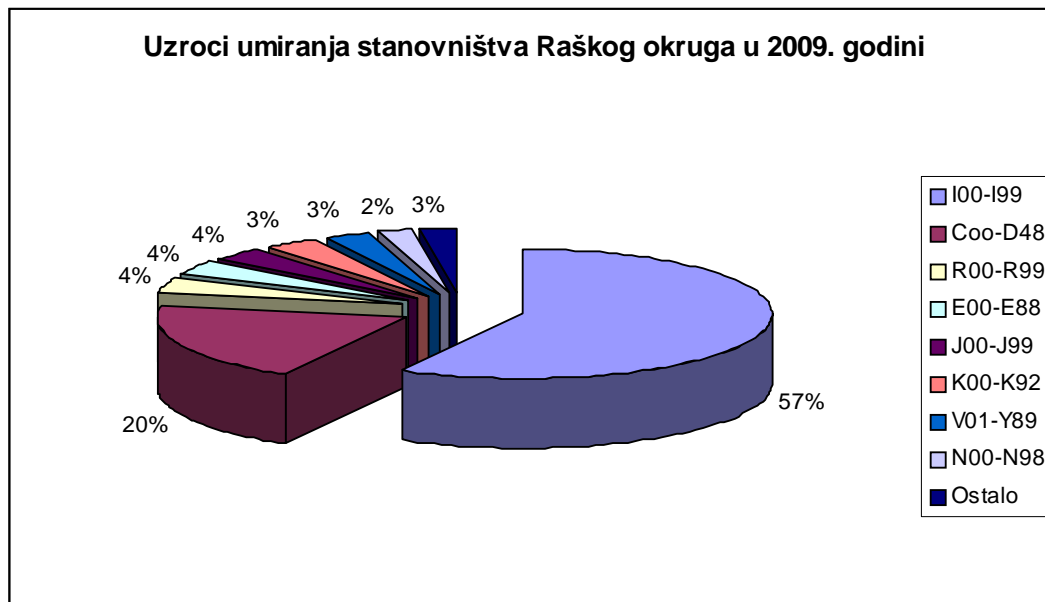
Mortalitet-smrtnost je veoma važan indikator zdravstvenog stanja stanovništva i pripada pokazateljima «negativnog» zdravlja. Zdravstvena služba pristupa analizi mortaliteta prvenstveno s gledišta etiologije, odnosno uzroka umiranja kako bi određenim preventivnim merama sprečila oboljenja i odgodila umiranja, odnosno kako bi terapijskim postupcima na vreme zaustavila patološki proces.

U 2009. godini na području Raškog okruga umrlo je 3101 lice sa opštom stopom smrtnosti od 10,65 promila .Prema kriterijumima WHO (Svetska zdravstvena organizacija) ova vrednost opšte stope smrtnosti pripada srednjim stopama smrtnosti.

U dobnim grupama do 64 godine umrlo je ukupno 658 lica ili 21,13% od ukupno umrlih što je još uvek povoljna starosna struktura umiranja jer je manja od 30%.Distribucija prema polu je 62% muškaraca (408 lica) i 38% žena (250 lica). Ovim se nastavlja poluvekovni trend većeg umiranja odraslih muškaraca u ovom uzrastu u odnosu na žene.

U strukturi uzroka smrti stanovnika Raškog okruga dominiraju bolesti iz grupe hroničnih nezaraznih oboljenja.Rang pet vodećih uzroka smrti u ukupnoj smrtnosti u 2009.čine:

1. **Bolesti sistema krvotoka sa 57,6%**
2. **Tumori sa 19,4%**
3. **Simtomi,znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi sa 4,06%**
4. **Šećerna bolest sa 3,6%**
5. **Bolesti sistema za disanje sa 3,5 %**

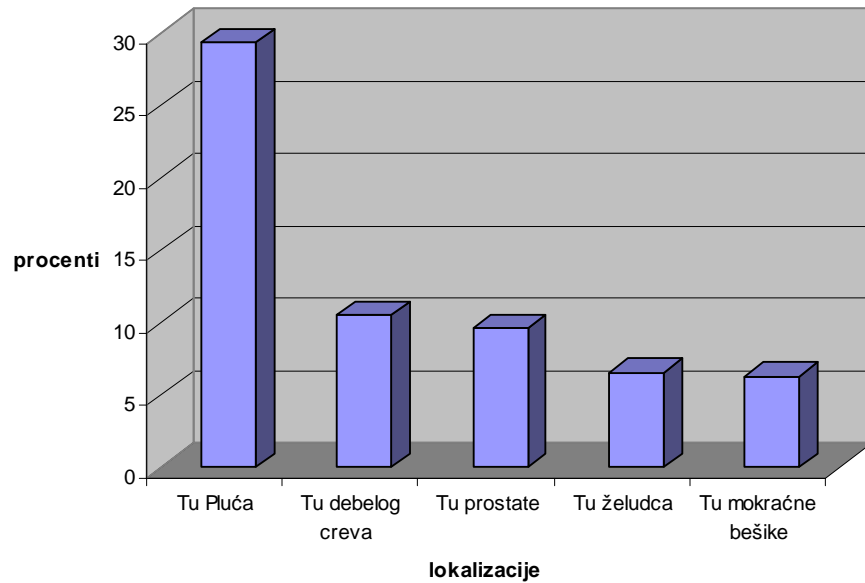
1. Bolesti sistema krvotoka su odgovorne za više od polovine svih smrtnih slučajeva: od 3101 lica 1788 (57,6%) je umrlo od bolesti krvotoka i skoro trećine (32%) uzroka smrti u uzrastu od 15 do 64 godine. U okviru ove grupe oboljenja, po učestalosti uzroka umiranja na 1. mestu su bolesti krvnih sudova mozga sa 673 umrlih lica (381 muškarca i 292 žene) zatim na 2. mestu oboljenja srčanog mišića (Cardiomyopathia) i oboljenja mišića srca u drugim bolestima sa 590 umrlih lica, a na 3. mestu ishemijske bolesti srca (Angina pectoris i Infarctus myokardii) sa 381 umrlih lica.

U uzrastu od 15-64 godine starosti od ukupno 658 lica umrlih u ovom uzrastu bolesti krvotoka su bile razlog umiranja za 210 lica, i to 135 muškaraca i 75 žena. Ishemijske bolesti srca (Angina pectoris i Infarctus myokardii) su bile najčešći uzrok umiranja posebno muškaraca mlađih od 65 godina (umrlo ukupno 116 lica 82 muškarca i 34 žene).

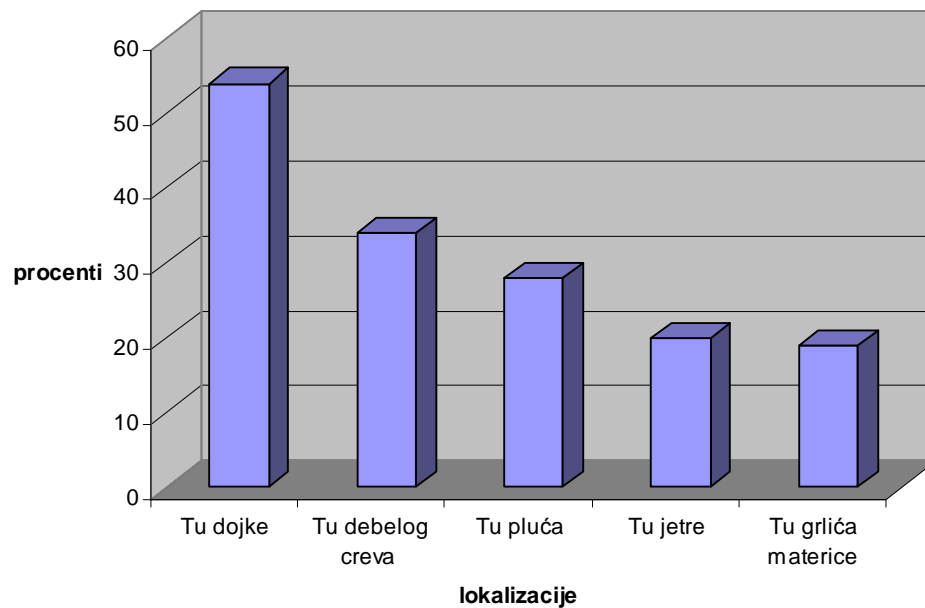
2. Maligni tumori su drugi u rangu uzročnika smrti i odgovorne su za skoro petinu smrtnih slučajeva 19,4% u ukupnoj populaciji (umrlo 602 lica) i za više od trećine 36,2% u uzrastu do 64 godine (umrlo 238 lica). U uzrastu 0- 64 godine maligni tumori su na prvom mestu kao uzrok smrti ispred bolesti sistema krvotoka i to je promena u odnosu na prethodni dugogodšnji period kada su bolesti sistema krvotoka zaizimale uvek prvo mesto.

Distribucija najčešćih tumora prema lokalizaciji kao uzroka mortaliteta kod muškaraca i žena Raškog okruga u 2009. godini data grafičkim prikazom.

Vodeći uzroci smrti prema lokalizaciji malignih tumora kod muškaraca

Vodeći uzroci smrti prema lokalizaciji malignih tumora kod žena

3.Simtomi, znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi su treći po redu uzrok umiranja sa učešćem od 4,06% u ukupnoj smrtnosti, Umrlo je 126 lica, od toga 78 muškaraca i 48 žena. Visoka pozicija ove grupe bolesti ukazuje na potrebu unapređenja kvaliteta podataka u vezi sa utvrđivanjem uzroka smrti.

4.Šećerna bolest je četvrta po redu u rangu uzroka umiranja sa učešćem od 3,6% u ukupnoj smrtnosti. Ukupno je umrlo 113 lica, 48 muškaraca i 65 žena.

5. Bolesti sistema za disanje su pete u rangu uzroka umiranja sa učešćem od 3,5 % u ukupnoj smrtnosti. Najčešća oboljenja iz ove grupe su hronični bronhitis i astma kao značajan uzročnik umiranja naročito starijih od 65 godina.

IV SPROVEDENE MERE I AKTIVNOSTI NA TERITORIJI RAŠKOG OKRUGA 2009. GODINE U CILJU ZAŠTITE, OČUVANJA I UNAPREĐENJA ZDRAVLJA STANOVNIŠTVA I PREVENCIJE BOLESTI

4.1 Sprečavanje i suzbijanje bolesti

Na teritoriji Raškog okruga u toku 2009. godine sprovedene su mere primarne prevencije u cilju očuvanja zdravlja i sprečavanja i suzbijanja oboljenja. Mere sprečavanja i suzbijanja oboljenja, odnosno mere specifične prevencije se sprovode kao: vakcinacija, dezinfekcija, dezinsekcija i asanacija.

4.1.1. Vakcinacija

Obavezne imunizacije na teritoriji Raškog okruga su u toku 2009. godine sprovedene sa zadovoljavajućim obuhvatom iznad 95% planirane dece za većinu vrsta vakcina i u svim planiranim godištim, osim vakcinacije protiv hepatitisa B i vakcinacije protiv hemofilusa influence tip B. Detaljni podaci dati tabelarno.

Tab.1 Izveštaj o sprovedenoj imunizaciji protiv tuberkuloze, Raški okrug 2009. godina

Redni broj	Opština	Broj živorođenih	Broj vakcinisanih	%
1	Kraljevo	1450	1435	98,97
2	Raška			
3	Novi Pazar	2156	2156	100,00
4	Vrnjačka Banja			
5	Tutin	546	546	100,00
Ukupno okrug		4152	4137	99,64

Tab.2 Izveštaj o sprovedenoj imunizaciji protiv dečje paralize, Raški okrug, 2009.

Rb	Opština	Vakcinacija OPV			Revakcinacija OPV								
					u 2. godini			u 7. godini			u 14. godini		
		Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%
1	Kraljevo	1165	1143	98,11	1228	1190	96,91	1244	1244	100,00	1343	1317	98,06
2.	Raška	243	242	99,59	245	244	99,59	221	221	100,00	298	298	100,00
3.	Novi Pazar	1658	1614	97,35	1473	1414	95,99	1514	1514	100,00	1515	1397	92,21
4.	Vrnjačka Banja	244	244	100,00	218	218	100,00	286	286	100,00	264	264	100,00
5.	Tutin	560	550	98,21	608	595	97,86	520	520	100,00	500	495	99,00
Ukupno okrug		3870	3793	98,01	3772	3661	97,06	3785	3785	100,00	3920	3771	96,20

Tab.3 Izveštaj o sprovedenoj imunizaciji protiv difterije, tetanusa i velikog kašlja, Raški okrug 2009. godina

rb.	Opština	Vakcinacija DTP			Revakcinacija DTP u 2. godini			Revakcinacija DT u 7. godini			Revakcinacija DT u 14. godini		
		Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%
1.	Kraljevo	1165	1143	98,11	1228	1187	96,66	1244	1244	100,00	1343	1317	98,06
2.	Raška	243	242	99,59	246	245	99,59	221	221	100,00	302	302	100,00
3.	Novi Pazar	1658	1614	97,35	1473	1414	95,99	1514	1514	100,00	1515	1397	92,21
4.	Vrnjačka Banja	244	244	100,00	218	218	100,00	286	286	100,00	262	262	100,00
5.	Tutin	560	545	97,32	608	595	97,86	520	520	100,00	500	495	99,00
Ukupno okrug		3870	3788	97,88	3773	3659	96,98	3785	3785	100,00	3922	3773	96,20

Tab.4 Izveštaj o sprovedenoj imunizaciji protiv malih boginja, rubele i zauški, Raški okrug 2009. godine

rb	Opština	Vakcinacija MMR			Revakcinacija MMR u 7. godini			Revakcinacija MMR u 12. godini		
		Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%	Plan.	Vakc.	%
1.	Kraljevo	1228	1223	99,59	1263	1263	100,00	1163	1107	95,18
2.	Raška	248	247	99,60	221	221	100,00	283	283	100,00
3.	Novi Pazar	1531	1484	96,93	1501	1501	100,00	1320	1204	91,21
4.	Vrnjačka Banja	235	235	100,00	286	286	100,00	253	253	100,00
5.	Tutin	550	545	99,09	520	520	100,00	490	480	97,96
Ukupno okrug		3792	3734	98,47	3791	3791	100,00	3509	3327	94,81

Tab. 5 Izveštaj o sprovedenoj imunizaciji protiv hepatitisa B, Raški okrug 2009.godine

rb	Opštine	Hep. B vakcinacija u prvoj godini sa tri doze			Vakcin. sa dve doze	Vakcin. sa jednom dozom	Hep. B vakcinacija u 12. godini sa tri doze			Vakcin. sa dve doze	Vakcin. sa jednom dozom
		Plan.	Vakc.	%			Plan.	Vakc.	%		
1.	Kraljevo	1165	1110	95,28	1298		2613	1256	48,07	1258	1320
2.	Raška	247	246	99,60	88	19	278	278	100,00	76	179
3.	Novi Pazar	1658	1359	81,97	2051	412	1320	502	38,03	1203	16
4.	Vrnjačka Banja	239	239	100,00	160	4	256	256	100,00	17	2
5.	Tutin	560	545	97,32	80	20	490	480	97,96	30	110
Ukupno		3869	3499	90,44	3677	455	4957	2772	55,92	2584	1627

Tab. 6 Izveštaj o sprovedenoj imunizaciji protiv oboljenja izazvanih Haemophilusom influenzae tip b, Raški okrug 2009. godine

rb	Opštine	Hib vakcinacija			Vakcinisani sa tri doze	Potpuno vakc. Sa dve doze	Potpuno vakc. sa jednom dozom
		Plan.	Vakcin.	%			
1.	Kraljevo	1165	862	73,99	789	68	5
2.	Raška	241	240	99,59	238	1	1
3.	Novi Pazar	1658	1630	98,31	1158	387	85
4.	Vrnjačka Banja	242	242	100,00	242		
5.	Tutin	560	545	97,32	315	100	130
Ukupno		3866	3519	91,02	2742	556	221

Tab. 7 Izveštaj o vakcinaciji protiv hepatitisa B po epidemiološkim i kliničkim indikacijama, osobe koje su primile kompletnu seriju od 3 odnosno 4 doze vakcine, Raški okrug, 2009. godine

Opštine	Dijaliza	Polni partner i HBs Ag +	IVN	Insulin zavisni dijabet	Štićenici ust. soc. zaštite	Zdrav radnici	Učenici i stud. zdrav. struke	Ukupno vakcinisanih osoba
Kraljevo	24	11	2	4		82	16	139
Raška		3				10	4	17
Novi Pazar	10	26		9		125	15	185
Vrnjačka Banja		1				2	2	5
Tutin				83		10	3	96
Ukupno	34	41	2	96		229	40	442

Tab.8 Imunizacija protiv gripa u Raškom okrugu po dobnim grupama, 2009. godine

Red.br.	Opština	Uzrast				Ukupno vakcinisanih
		6 mes. - 4 god.	5-19 god.	20-64 god.	65 i više	
1	Kraljevo	7	25	429	5722	6183
2	Raška	4	8	546	231	789
3	Novi Pazar	5	18	1231	1282	2536
4	Vrnjačka Banja	0	0	212	1288	1500
5	Tutin	10	140	650	700	1500
Ukupno		26	191	3068	9223	12508

Tab 9. Imunizacija protiv gripa u Raškom okrugu- po indikacijama, 2009. godine

Rb.	Opština	Kliničke indikacije	Epidemiološke indikacije				Stajni od 65. godina.	Ukupno vakcinis.
			gerontološk centri	ustanove soc. zaštite	zdravstven e ustanove	javne službe		
1	Kraljevo	3135	150	125	231	31	2511	6183
2	Raška	648			11	4	126	789
3	Novi Pazar	853	50	6	345		1282	2536
4	Vrnjačka Banja	641	0	0	72	7	780	1500
5	Tutin	400		90	150	150	710	1500
Ukupno		5677	200	221	809	192	5409	12508

Br. pregledanih/ ozleđenih osoba	Netretirani	Aplikovan HRIG i vakcina	Aplikovana samo vakcina	Broj preekspoziciono zaštićenih	Ukupno zaštićeno osoba
359	321	35	2	1	38

Uspeh imunizacije za sve ostale vakcine nastao je zahvaljujući kvalitetnom i predanom radu zdravstvenih radnika zaduženih za poslove imunizacije u Raškom okrugu, dobrom planiranju kako količina tako i dinamike aktivnosti i koordinaciji učesnika u sprovođenju programa u okrugu sa Institutom za javno zdravlje Srbije kao odgovornom nacionalnom ustanovom za program imunizacija bez obzira na organizacione izmene nastale usled primene novih zakonskih rešenja i nepostojanja posebnih službi za imunizacije u Domovima zdravlja.

V SPROVEDENE MERE I AKTIVNOSTI NA TERITORIJI RAŠKOG OKRUGA 2009. GODINE U CILJU ZAŠTITE, OČUVANJA I UNAPREĐENJA ŽIVOTNE SREDINE

Na realizaciji zadataka iz oblasti higijene, prema Programu zaštite stanovništva od zaraznih bolesti, na području Raškog upravnog okruga nosilac aktivnosti bio je Centar za higijenu i humanu ekologiju Zavoda za javno zdravlje Kraljevo uz učešće Domova zdravlja u Novom Pazaru, Tutinu, Raški i Vrnjačkoj Banji.

U toku 2009. godine, kao i predhodnih godina vršena je :

- Kontrola kvaliteta voda sa centralnih, seoskih, školskih i javnih vodnih objekata,
- Kontrola sanitarno-higijenskih uslova u školskim, predškolskim i drugim nastavnim objektima, objektima kolektivne ishrane, stacionarnim zdravstvenim ustanovama i drugim objektima od šireg higijensko-epidemiološkog značaja.
- Kontrola zdravstvene ispravnosti namirnica u objektima kolektivne ishrane (predškolski, školski, internatski, studentski, radnički i bolnički restorani).
- Kontrola higijenskog stanja i sterilizacije u Zdravstvenim centrima u Kraljevu i Novom Pazaru u cilju sprečavanja i suzbijanja bolničkih infekcija.

Vodosnabdevanje

Centralna gradska područja na teritoriji Raškog upravnog okruga (Kraljevo, Novi Pazar, Raška, Tutin i Vrnjačka Banja) snabdevaju se vodom za piće preko gradskih vodovoda. Na svim centralnim vodovodima uspostavljene su zone sanitarne zaštite. Prečišćavanje sirove vode obavlja se na vodovodima u Vrnjačkoj Banji, Raški i Novom Pazaru.

Na svim vodovodima uspostavljena je kontinuirana dezinfekcija vode i obavlja se sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode za piće.

Manja gradska područja na teritoriji Raškog upravnog okruga (Ušće, Mataruška banja, Bogutovačka banja, Baljevac, Jošanička banja) snabdevaju se vodom za piće preko lokalnih vodovoda. Na ovim vodovodima uspostavljene su zone sanitarne zaštite i vrši se sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode za piće. Kontinuirana dezinfekcija vode na pomenutim vodovodima se uglavnom obavlja.

Na seoskom području na Raškom upravnog okrugu snabdevanje vodom za piće vrši se preko seoskih vodovoda i lokalnih vodnih objekata.

Na manjem broju seoskih vodovoda (17) vrši se sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode za piće. Kontinuirana dezinfekcija uspostavljena je kod 14 vodovoda. Na 5 vodovoda obavlja se povremena dezinfekcija vode, a na ostalim vodovodima dezinfekcija se uopšte ne obavlja.

Javne česme i izvori u opštinama Novi Pazar, Vrnjačka banja i Raška nemaju obezbeđenu sistematsku kontrolu higijenske ispravnosti vode kao ni kontinuiranu dezinfekciju. Javne česme u opštinama Kraljevo (ukupno 12) i Tutin (ukupno 4) su u toku 2009 godine imale sistematsku kontrolu higijenske ispravnosti vode.

Opština Kraljevo

Gradski vodovod

Kvalitet vode sa gradskog vodovoda u Kraljevu praćen je sistematski 3 puta sedmično vršenjem osnovnih fizičko-hemijskih i bakterioloških analiza. Sa gradskog vodovoda u Kraljevu u posmatranom periodu uzeto je 1791 uzorak hlorisanih voda iz mreže vodovoda i svi su bili ispravni u fizičko hemijskom pogledu, a u bakteriološkom pogledu bila su neispravna 3 uzorka (0,17 %).

Seoski vodovodi

Na području opštine Kraljevo u toku 2009 godine praćen je kvalitet vode redovno na 6 seoskih vodovoda a povremeno na 25 vodovoda .

Dezinfekcija vode obavlja se kontinuirano na 6 vodovoda, povremeno na 2, a na 23 dezinfekcija se ne obavlja.

Laboratorijski je kontrolisano 337 uzoraka voda iz mreže vodovoda na osnovni fizičko-hemijski i bakteriološki pregled. Bakteriološka neispravnost je utvrđena kod 53 uzorka ili 15,7%, a 33 uzorka ili 9,8% je bilo neispravno u fizičko-hemijskom pogledu. Najčešći uzroci bakteriološke neispravnosti bili su povećan broj koliformnih bakterija, prisustvo koliformnih bakterija fekalnog porekla i povećan broj aerobnih mezofilnih bakterija. U fizičko hemijskom pogledu najčešći uzroci neispravnosti bili su povećana mutnoća i pH vrednost.

Javni vodni objekti

Higijenska ispravnost vode kontrolisana je sa 29 javnih vodnih objekata na području opštine Kraljevo. Kontrola je vršena na lokalnim vodnim objektima (javne česme) i lokalnim vodovodima sa kojih se vodom snabdevaju objekti za proizvodnju i promet životnih namirnica i ugostiteljski objekti. Kontrola higijenske ispravnosti vode vršena je uglavnom jednom mesečno. Za laboratorijsku analizu uzeto je 277 uzorka vode, pri čemu je 40 uzoraka ili 14,4% pokazivalo bakteriološku neispravnost (povećan broj koliformnih bakterija, koliformne bakterije fekalnog porekla), a 30 ili 10,8% je bio neispravno u fizičko-hemijskom pogledu (niža pH vrednost, povećan sadržaj nitrata i mangana).

Opština Raška

Gradski vodovod

Kvalitet vode sa gradskog vodovoda u Raški, u posmatranom periodu, praćen je 3 puta mesečno.

Na vodovodu u Raški vrši se prečišćavanje sirove vode putem postrojenja za prečišćavanje.

Sa ovog vodovoda uzeto je 215 uzoraka hlorisanih voda za bakteriološki pregled i svi su bili bakteriološki ispravni. Za osnovni fizičko hemijski pregled uzeto je takođe 215 uzoraka od kojih je 29 ili 13,49% bilo neispravno, zbog povećane pH vrednosti i utroška KMnO₄.

Seoski vodovodi

U toku 2009. godine na području opštine Raška kvalitet vode redovno je praćen na 3 lokalna vodovoda.

Popravka kvaliteta vode putem postrojenja za prečišćavanje sirove vode obavlja se na dva vodovoda.

Sistematska kontrola vode na dva vodovoda vršena je jednom mesečno, dok je vodovod na Kopaoniku kontrolisan jednom nedeljno u toku zimske sezone, a tri puta mesečno van sezone.

Na svim kontrolisanim vodovodima obavlja se kontinuirana dezinfekcija vode.

Od 315 uzoraka hlorisanih voda iz mreže vodovoda analiziranih na osnovni bakteriološki i fizičko hemijski pregled, 9 uzoraka ili 2,8% je bilo bakteriološki neispravno (koliformne bakterije) a 199 ili 63,2% je bilo neispravno u fizičko hemijskom pogledu (povećana mutnoća, utrošak KMnO₄, povećana ili snižena pH vrednost, povećan sadržaj rezidualnog Al).

Javni vodni objekti

Na području opštine Raška higijenska ispravnost vode kontrolisana je na jednom javnom vodnom objektu.

Za laboratorijsku analizu uzeto je 12 uzoraka vode na osnovni bakteriološki i fizičko-hemijski pregled. U bakteriološkom pogledu bilo je ispravno 7 ili 58,3 % (povećan broj koliformnih bakterija, koliformne bakterije fekalnog porekla), a u fizičko hemijskom pogledu bio je neispravan 1 uzorak.

Opština Vrnjačka Banja

Gradski vodovod

Gradski vodovod u Vrnjačkoj Banji snabdeva se vodom iz 4 sistema od kojih se na sistemu Novoselska i Vrnjačka reka vrši prečišćavanje vode sa filterskim postrojenjem.

Kontrola kvaliteta vode u posmatranom periodu vršena je jednom nedeljno.

Iz mreže gradskog vodovoda uzeto je u toku 2009 godine na osnovni bakteriološki pregled 487 uzoraka hlorisanih voda, od kojih je 5 ili 1,03% bilo bakteriološki neispravno.

Za osnovni fizičko hemijski pregled uzeto je 488 uzoraka od kojih je 57 ili 11,68% bilo neispravno (povećana mutnoća, utrošak KMnO₄, Fe).

Seoski vodovodi

U posmatranom periodu sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode vršena je na 5 seoskih vodovoda na teritoriji opštine Vrnjačka Banja.

Na svim kontrolisanim vodovodima postoje ugrađeni hipohlorinatori, ali se dezinfekcija vode obavlja kontinuirano na dva vodovoda.

Hlorisanje vode vrši se povremeno na 3 vodovoda.

U toku 2009. godine ukupno je uzet 221 uzorak voda iz mreže vodovoda od kojih je 28 ili 12,7% bilo bakteriološki neispravno, a 11 ili 4,9% neispravno u fizičko-hemijskom pogledu (povećane vrednosti nitrita i nitrata, povećana mutnoća).

Uspostavljanje kontinuirane dezinfekcije vode na ovim vodovodima znatno bi smanjilo procenat neispravnih uzoraka u bakteriološkom pogledu, posebno što na svim ovim vodovodima postoje ugrađeni hipohlorinatori .

Javni vodni objekti

U toku 2009. godine na području opštine Vrnjačka banja sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode vršena je na dva javna vodna objekta. U istom periodu izvršena je analiza 15 uzoraka voda na osnovni bakteriološki i fizičko hemijski pregled. U bakteriološkom pogledu neispravan je bio jedan uzorak ili 6,66% (E. coli), a u fizičko hemijskom pogledu 3 uzorka ili 20%. Uzroci neispravnosti bili su povećana mutnoća i sadržaj mangana.

Opština Novi Pazar

Gradski vodovod

Sistematsku kontrolu higijenske ispravnosti vode na gradskom vodovodu u Novom Pazaru obavlja Zavod za javno zdravlje Kraljevo, a HE služba Doma zdravlja vrši redovnu kontrolu vrednosti rezidualnog hlora u mreži vodovoda.

Na vodovodu u Novom Pazaru vrši se prečišćavanje sirove vode (postrojenje za prečišćavanje).

Od 574 uzoraka hlorisanih voda iz mreže vodovoda 1 uzorak ili 0,17% je bilo bakteriološki neispravno, a svi su bili ispravni u fizičko hemijskom pogledu.

HE - služba Doma zdravlja je u toku 2009. godine vršila merenja vrednosti rezidualnog hlora u mreži vodovoda i ukupno je izvršeno 533 merenja.

Seoski vodovodi

Na području opštine Novi Pazar sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode je obavljena na 1 lokalnom vodovodu, na kojem se vrši kontinuirana dezinfekcija vode. Ukupno je na osnovni bakteriološki i fizičko hemijski pregled uzeto 48 uzoraka vode, od kojih je 1 uzorak ili 2,1% bio bakteriološki neispravan a svi su bili ispravni u fizičko-hemijskom pogledu.

Javni vodni objekti

U toku 2009. godine vršena je kontrola higijenske ispravnosti vode sa 4 javna vodna objekata (lokalni vodovodi sa kojih se vodom snabdevaju objekti za proizvodnju i promet namirnica i ugostiteljski objekti). Sa ovih vodnih objekata izvršena je analiza 49 uzoraka vode na osnovni bakteriološki i fizičko hemijski pregled. U bakteriološkom pogledu bila su neispravna 4 uzorka ili 8,2 % (koliformne bakterije) a u fizičko hemijskom pogledu bilo je neispravno 6 ili 12,2 % (boja, mutnoća, nitati , nitriti, Fe, Mn).

Opština Tutin

Gradski vodovod

Sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode na gradskom vodovodu u Tutinu obavlja se dva puta mesečno.

Od ukupno 150 uzorka voda uzetih iz mreže vodovoda 10 uzorka ili 6,67% je bilo bakteriološki neispravno (povećan broj aerobnih mezofilnih bakterija, povećane ukupne koliformne bakterije i prisutne koliformne fekalnog porekla) a 119 uzoraka ili 79,33% je pokazivalo fizičko-hemijsku neispravnost (povećana mutnoća). Ovako visok procenat neispravnosti vode zbog povećane mutnoće posledica je nepostojanja postrojenja za prečišćavanja sirove vode (filtersko postrojenje) koje je za ovaj vodovod bilo predviđeno u II fazi izgradnje vodovoda, ali koje zbog nedostataka finansijskih sredstava nije izgrađeno. U periodima godine kada dolazi do povećanih padavina i topljenja snega dolazi do zamućenja vode na izvorštima i povećane mutnoće vode u mreži gradskog vodovoda.

Seoski vodovodi

Sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode za piće (jednom mesečno) obavljala se na 2 vodovoda na području opštine Tutin. Na oba vodovoda vršena je dezinfekcija vode za piće. Ukupno je uzeto 75 uzorka vode iz mreže vodovoda na osnovni bakteriološki i fizičko hemijski pregled. U bakteriološkom i fizičko hemijskom pogledu bilo je neispravno 10 uzoraka ili 13,3 %. Najčešći uzroci bakteriološke neispravnosti bili su povećan broj aerobnih bakterija, povećan broj koliformnih bakterija i prisutne koliformne bakterije fekalnog porekla). U fizičko hemijskom pogledu najčešći uzrok neispravnosti bila je povećana mutnoća vode.

Javni vodni objekti

U toku 2009.godine na području opštine Tutin vršena je kontrola higijenske ispravnosti vode sa javnih vodnih objekata (javne česme) i lokalnih vodovoda sa kojih se snabdevaju vodom ugostiteljski objekti. Na osnovni bakteriološki i fizičko hemijski pregled iz ovih objekata uzeto je 29 uzoraka voda. U bakteriološkom pogledu bilo je neispravno 8 uzoraka ili 27,58% (Streptokoke fekalnog porekla, koliformne bakterije). U fizičko hemijskom pogledu svi pregledani uzorci su bili ispravni.

Dispozicija otpadnih materija

Otklajanje otpadnih materija na području Raškog upravnog okruga predstavlja poseban problem. Situacija se u odnosu na prethodne godine nije značajnije promenila.

U svim opštinama sa gradskih područja dispozicija tečnih otpadnih materija vrši se putem kanalizacije. Svi kanalizacioni odvodi ulivaju se u rečne tokove - sanitarni bez prethodnog prečišćavanja, kao i industrijski. Manji broj industrijskih objekata ima delimično prečišćavanje (predtretman) otpadnih voda pre upuštanja u kanalizacioni sistem ili u rečne tokove.

Čvrste otpadne materije iz gradskih područja odlažu se na gradske deponije. Gradska deponija u Tutinu je nehigijenska.

Gradske deponije u Kraljevu, Raški i Vrnjačkoj Banji i Novom Pazaru su takođe nehigijenske, ali imaju obezbeđeno kontrolisano nasipanje.

U seoskim naseljima na području Raškog upravnog okruga, dispozicija otpadnih materija i čvrstih otpadaka nije adekvatno rešena. Smeće se odlaže na deponijama koje nisu higijenske i na mestima koja nisu određena prema higijenskim normama, pa predstavljaju permanentnu opasnost za zagađenje životne sredine (zemljište, voda, vazduh).

Objekti od šireg higijensko-epidemipološkog značaja

I u proteklom periodu vršen je higijensko-sanitarni nadzor u objektima od šireg higijensko-epidemiološkog značaja: autobuske i železničke stanice, moteli, benzinske pumpe, parkirališta, pijace.

Ukupno je izvršeno 25 nadzora, a dato je 13 predloga mera za otklanjanje uočenih nedostataka, od kojih je 8 delimično izvršeno.

Higijena ishrane

U posmatranom periodu Odeljenje za higijenu Zavoda i Domovi zdravlja na Raškom upravnom okrugu, značajan deo svojih aktivnosti su posvetile higijensko-sanitarnom nadzoru u objektima za kolektivnu ishranu.

Vršen je nadzor u predškolskim, školskim, internatskim, studentskim, radničkim i bolničkim objektima za kolektivnu ishranu. Ukupno je izvršeno 37 nadzora u objektima ovog tipa. Dato je 37 predloga mera za otklanjanje uočenih nedostataka.

Radi sagledavanja kvaliteta i higijenske ispravnosti životnih namirnica uzorkovano je 685 uzoraka životnih namirnica iz ovih objekata, od kojih je 19 ili 2,77% bilo neispravno.

U toku 2009 godine zbog promene nadležnosti nad kontrolom zdravstvene ispravnosti namirnica, saradnja ostvarena sa Sanitarnom inspekcijom Raškog okruga bila je manjeg obima

nego prethodnih godina, pa je manji broj namirnica uzorkovan u saradnji sa Sanitarnom inspekcijom.

U cilju kontrole održavanja higijene u objektima kolektivne ishrane i eventualne bakteriološke kontaminacije, u posmatranom periodu uzimani su brisevi sa ruku radnika koji rade sa životnim namirnicama, radnih površina, pribora, posuđa.

Ukupno je na području Raškog upravnog okruga u objektima ovog tipa uzeto 1294 brisa, od kojih je 22 ili 1,7% bilo neispravno, što je manje nego prethodnih godina.

Školska higijena

Na području Raškog upravnog okruga u prethodnom periodu posebna pažnja je posvećena kontroli sanitarno-tehničkog i higijenskog stanja u školskim i predškolskim objektima. Vršena je kontrola u predškolskim ustanovama, osnovnim školama i isturenim odeljenjima, srednjim školama, fakultetima, internatima i studentskim domovima. Kontrola je obavljena u opštinama Kraljevo i Tutin .

Ukupno je izvršeno 123 higijensko-sanitarna nadzora u objektima ovog tipa i dato je 85 predloga mera za otklanjanje uočenih nedostataka .

Problemi koji se odnose na veći broj škola na gradskom i seoskom području u Raškom okrugu su :

- Jedan broj školskih zgrada je dotrajavao, jer su građene pre 30 godina, a pojedine su opremljene sa dotrajanim nameštajem.
- U jednom broju škola ne zadovoljava higijensko-sanitarno stanje sanitarnih čvorova, koje je još izraženije zbog većeg broja učenika.
- Školske kuhinje u većini objekata su neadekvatno opremljene ili ih nema , pa su deca prinuđena da koriste usluge obližnjih objekata brze hrane sa često nezadovoljavajućim higijensko - sanitarnim uslovima .
- Problem neizgrađenog ili neadekvatnog prostora za održavanje fizičkog vaspitanja, prisutan je u velikom broju škola.Poseban problem predstavljaju škole na gradskom području sa velikim brojem učenika koje nemaju fiskulturne sale , tako da se nastava fizičkog vaspitanja obavlja samo u školskom dvorištu, kada to vremenski uslovi dozvoljavaju .
- Jedan broj škola (isturenih odeljenja) na seoskom području nema rešeno pitanje snabdevanja higijenski ispravnom vodom za piće, kao ni dispoziciju otpadnih materija.
- Dezinfekcija sanitarnih čvorova u školama na gradskom i seoskom području ne odvija se redovno.
- Veliki problem predstavlja snabdevanje vodom za piće školskih objekata na seoskom području. Lokalni vodni objekti i lokalni vodovodi sa kojih se škole snabdevaju vodom za piće pored sanitarno-tehničkih nedostataka i nepostojanja zona sanitarne zaštite imaju i česte prekide u vodosnabdevanju. Kontinuirana dezinfekcija vode za piće uglavnom se ne obavlja, kao ni redovna kontrola higijenske ispravnosti.
- U školskim objektima na području opštine Kraljevo ukupno je u toku 2009 godine uzeto 82 uzorka voda, od kojih je 27 ili 32,09% bilo bakteriološki neispravno.U fizičko-hemijskom pogledu je bilo neispravno 8 uzoraka ili 9,7 %. Osnovni uzrok koji dovodi do neispravnosti vode za piće na školskim vodnim objektima, pored sanitarno-tehničkih nedostataka na vodnim objektima je i ne sprovođenje kontinuirane dezinfekcije vode.

Na području Raškog upravnog okruga u predškolskim objektima uočeno je sledeće:

- Svi dečji vrtići imaju adekvatno rešeno pitanje vodosnabdevanja i dispoziciju otpadnih materija.
- Značajan problem u ovim objektima predstavlja veći broj upisane dece od kapaciteta objekata.

Aktivnosti na sprečavanju i suzbijanju bolničkih infekcija

Opština Kraljevo

Iz oblasti suzbijanja i sprečavanja širenja bolničkih infekcija obavljena je kontrola sanitarno-higijenskih uslova u centralnoj bolničkoj kuhinji Zdravstvenog centra "Studenica" u Kraljevu, Zdravstvenog centra Novi Pazar, Specijalnoj bolnici "Merkur" Vrnjačka Banja, Specijalnoj bolnici "Agens" u Mataruškoj Banji i Specijalnoj bolnici u Novopazarskoj banji, kao i kontrola higijenske ispravnosti životnih namirnica i kontrola održavanja higijene posuđa, radnih površina, pribora i ruku radnika koji rade sa životnim namirnicama.

Kontrola sterilnosti u operacionim salama, jedinicama intenzivne nege i odeljenjima sa povećanim rizikom (ginekološko, hiruško, dečije, očno, ORL, porodilište) u Zdravstvenom centru u Kraljevu, vršena je uzorkovanjem briseva. Ukupno je uzeto 1236 briseva od kojih je 65 ili 5,3% bilo neispravno.

Opština Novi Pazar

U cilju sprečavanja i suzbijanja bolničkih infekcija, vršen je redovan higijensko - sanitarni nadzor na odeljenjima Zdravstvenog centra, posebno na onim sa povećanim rizikom. U cilju bakteriološke kontrole sredine, odnosno kontrole preduzetih mera dezinfekcije i sterilizacije u posmatranom periodu uzeto je 1478 briseva, od kojih je 27 ili 1,8% bilo neispravno. Vršena je i redovna kontrola pravilnog funkcionisanja centralne sterilizacije.

Zaključak

U narednom periodu na području Raškog upravnog okruga, treba pojačati preventivne aktivnosti u cilju rešavanja sledećih problema:

- Seoski i lokalni javni vodni objekti u velikom broju slučajeva ne ispunjavaju potrebne sanitarno-tehničke i higijenske zahteve.
- Na velikom broju ovih vodovoda i vodnih objekata se ne vrši kontinuirana dezinfekcija vode za piće niti sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode.
- Poseban problem predstavlja snabdevanje vodom za piće školskih objekata, naročito isturenih odeljenja, čiji vodni objekti imaju sanitarno-tehničke nedostatke i odsustvo kontinuirane dezinfekcije vode.
- Neophodno je rešiti pitanje dispozicije čvrstih otpadnih materija sa gradskog područja u svim opštinama izgradnjom higijenskih deponija.
- Takođe je neophodno rešiti pitanje dispozicije čvrstih otpadnih materija na higijenski način, na seoskom području.
- U pojedinim školskim objektima i dečjim vrtićima postoji problem preopterećenosti objekata većim brojem dece od optimalnog.
- Neobezbeđenost sanitarno-higijenskih uslova posebno u sanitarnim prostorijama, kao i pribora za održavanje higijene ruku, karakteristična je za jedan broj školskih objekata.
- Iz oblasti higijene ishrane može se konstatovati da određeni broj objekata ne ispunjava potrebne sanitarno-higijenske uslove, a je neophodno u narednom periodu raditi na otklanjanju utvrđenih nedostataka.

V ZAKLJUČCI

1. Raški okrug je demografski heterogeno područje. Stanovništvo opština Kraljevo, Vrnjačka banja i Raška pripada veoma starom stanovništvu jer je udeo starijih od 65 godina značajno viši od 10%, a stanovništvo opština Novi Pazar i Tutin pripadaju zreloom stanovništvu.

2. Stopa nataliteta na nivou Raškog okruga u 2009. godini je 12,21‰, sa izraženim razlikama između opština. Kraljevo, Vrnjačka Banja i Raška imaju izrazito niske stope, a Novi Pazar i Tutin srednje stope nataliteta.

3. Stopa opšteg mortaliteta na nivou Raškog okruga je 10.65 ‰ i pripada srednjim stopama smrtnosti sa značajnim razlikama unutar opština, od niskih stopa u Novom Pazaru i Tutinu do visokih stopa smrtnosti u Kraljevu i Vrnjačkoj Banji.

4. Stopa prirodnog priraštaja u 2009. godini na teritoriji Raškog okruga je pozitivna i iznosi 1,56‰ zahvaljujući izrazito visokim stopama u opštinama Novi Pazar i Tutin, dok u preostale tri opštine ima negativne vrednosti.

5. U strukturi vanbolničkog i bolničkog morbiditeta stanovništva Raškog okruga dominiraju hronične nezarazne bolesti pre svega Bolesti sistema za disanje, Bolesti sistema krvotoka, Bolesti mišićno-koštanog sistema i vezivnog tkiva.

6. Apsentizam pokazuje srednju stopu prevalence (procenat dnevne odsutnosti sa posla) i iznosi 3,29% na nivou okruga, sa varijacijama od niskih stopa u opštinama Novi Pazar i Tutin do umereno povišenih u opštinama Vrnjačkoj Banji i Kraljevu.

7. Značajni zdravstveni problem kod školske dece i omladine na teritoriji Raškog okruga u 2009. godini pored Bolesti sistema za disanje, bile su Povrede, trovanja i posledice delovanja spoljnih faktora (među njima najzastupljenije druge specifične i nespecifične i višestruke povrede) .

8. Najčešći razlog hospitalizacije u bolnicama Raškog okruga ako se izuzme trudnoća, rađanje i babinje bile su bolesti sistema krvotoka i bolesti sistema za varenje. Iskorišćenost posteljnog fonda za opšte bolnice iznosila je 69,22%. Tokom 2009. godine u opštim bolnicama u Raškom okrugu umrlo je 810 lica sa stopom letaliteta 23.32 na 1000 lečenih.

9. Dominantan uzrok smrti našeg stanovništva su bolesti sistema krvotoka sa učešćem od 57,6% u ukupnom broju umrlih i sa 32% učešća u uzrastu do 65. godina. Na drugom mestu vodećih uzroka smrti su maligni tumori sa učešćem od 19,4% u ukupnom broju umrlih i na prvom u uzrastu do 65 godina sa 36,2% učešća.

10. Prisustvo XVIII grupe (R00-R99 po MKB-10) Simtomi, znakovi i patološki klinički i laboratorijski nalazi u vodećih pet grupa bolesti morbiditeta i mortaliteta stanovništva Raškog okruga ukazuje na potrebu unapređenja kvaliteta podataka u vezi sa utvrđivanjem dijagnoza bolesti, povreda i uzroka smrti uz doslednu primenu međunarodne klasifikacije bolesti.

11. U 2009. godini na teritoriji Raškog okruga epidemiološka situacija zaraznih bolesti ocenjena je kao stabilna i pod kontrolom.

U poslednjih nekoliko godina povećava se broj inficiranih HIV virusom i virusom hepatitisa C. Hepatitis C se najčešće registruje kod intravenskih korisnika droga, pa povećanje broja korisnika direktno utiče i na učestalost hepatitisa. Sa druge strane, kod infekcije virusom HIV u Raškom okrugu ne postoji posebna grupa osoba u riziku, već se može govoriti o najvažnijem obliku rizičnog ponašanja koji karakterišu značajan deo populacije – nezaštićen seks sa nepoznatim partnerima. Kada su u pitanju crevne zaraznih bolesti u poslednjim godinama uočava se smanjenje učestalosti trovanja hranom i virusnog hepatitisa A.

12. Planirani obim imunizacije protiv određenih zaraznih bolesti (tuberkuloze, dečije paralize, difterije, tetanusa, pertusisa, morbila, rubele, parotitisa, Hepatitisa B i oboljenja izazvanih Haemophilus influenzae tip b) realizovan je uspešno.

13. Higijenska situacija na području Raškog okruga za 2009. godinu je ocenjena kao zadovoljavajuća, s tim što zabrinjava stanje u oblasti zagađenja životne sredine i u nekim objektima od većeg higijensko epidemiološkog značaja.

VI PREDLOG MERA

Razvijati veštine na unapređenju organizacije rada u svim oblastima zdravstvene zaštite na primarnom i sekundarnom nivou, uz poštovanje prioriteta zdravstvene politike, usvojenih protokola rada i primenu Vodiča dobre prakse.

Neophodno je raditi na poboljšanju kvaliteta podataka koji su propisani obaveznom i važećom medicinskom dokumentacijom i evidencijom u ciju preciznijeg sagledavanja pokazatelja koji se odnose na zdravstveno stanje stanovništva i funkcionisanje zdravstvene službe.

Obzirom da preventabilne nezarazne bolesti dominiraju u morbiditetu i mortalitetu stanovnika Raškog okruga, javnozdravstvene prioritete treba usmeriti na primenu Programa primarne, sekundarne i tercijarne prevencije suzbijanja faktora rizika ishemične bolesti srca, inzulta i ostalih cerebrovaskularnih bolesti, malignih bolesti i dr.

U cilju očuvanja i unapređenja zdravlja, kao i prevencije prevremene smrtnosti stanovništva Raškog okruga, podsticati realizaciju aktivnosti preventivnog dela zdravstvene zaštite. Tu posebno izdvajamo značaj redovnih preventivnih pregleda, kao i skrining pregleda za pojedina maligna oboljenja, kao i detekcije faktora rizika za nastanak bolesti sistema krvotoka posebno kod muškaraca zrelog doba.

Razvijati i osnaživati intersektorsku saradnju i saradnju sa medijima u promociji zdravlja i primenu zdravstveno vaspitnih aktivnosti usmerenih ka očuvanju i unapređenju zdravlja svih populacionih grupa, a posebno dece i mladih.

Kod dece, školske dece i omladine unapređivati zdravstveno vaspitne aktivnosti koje će doprineti sticanju znanja i izgradnji stavova i veština za zdrave stilove života i prevenciji rizičnih oblika ponašanja kao što su pušenje, narkomanija, alkoholizam, seks bez zaštite štetnih za fizičko i duševno zdravlje ove populacije. Pri tome koristiti tradicionalne metoda rada, ali i savremene poput sredstava masovnih komunikacija (štampa, radio, TV internet).

Unapređenje obuhvata obavezniima vakcinama u Raškom okrugu u narednim godinama će u velikoj meri zavisiti od kvaliteta i kvantiteta promotivnih kampanja, te je neophodno planirati dugoročne aktivnosti kojima će se delovati na promene stavova kod dela populacije koje ima negativno mišljenje o potrebi za vakcinacijom ili o njenoj bezbednosti.

U cilju prevencije Hepatitisa C i infekcije virusom HIV sprovesti intenzivne kampanje protiv narkomanije, za zdrave stilove života kao i edukacije za bezbedan seks i to u mlađim uzrastima nego što je ranije bila praksa.

Nastaviti sa aktivnostima na unapređenju stavova i prakse u smislu preduzimanja opštih mera prevencije crevnih zaraza, kako u domaćinstvima, tako i u objektima kolektivnog smeštaja i ishrane (pravilna obrada i priprema namirnica, bolja higijena sanitarnih i drugih prostorija, bolja lična higijena i povećana svest i znanje o prevenciji).

Obezbediti kontinuirani monitoring svih parametara kvaliteta faktora iz životne sredine: vode, vazduha, otpadnih voda, nepravilno deponovanog otpada, zemljišta koji imaju uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu.

Edukacijom i stalnim sanitarnim nadzorom omogućiti poboljšanje stanja u životnoj i radnoj sredini uz stalno unapređenje kvaliteta života.

Preduzeti sve neophodne mere da se negativan uticaj faktora životne sredine na zdravlje ljudi prevenira i stvore pretpostavke za smanjenje morbiditeta i mortaliteta stanovništva.